Europees Landbouwfonds voor
Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert in zijn platteland

Evaluatie eerste openstelling Regeling jonge landbouwers onder POP3

Eindrapport
Uitgebracht in opdracht van
het Regiebureau POP
Amersfoort, 7 november 2016

Bureau Bartels B.V.
Postbus 318
3800 AH Amersfoort
Stationsplein 69
3818 LE Amersfoort
T 033 – 479 20 20
info@brtls.nl
www.bureaubartels.nl

Inhoud

Managementsamenvatting i

1. Inleiding 1

1.1 Aanleiding 1
1.2 Doelstelling en aanpak evaluatie 1
1.3 Aanpak evaluatie 2
1.4 Leeswijzer 3

2. Bereik 5

2.1 Inleiding 5
2.2 Bekendmaking en bekendheid eerste openstelling JoLa 5
2.3 Aanvragen en honoreringen 7
2.4 Aanwending JoLa-subsidie 8
2.5 Financiële realisatie 11

3. Inhoud 13

3.1 Inleiding 13
3.2 Beoordeling voorwaarden 13
3.3 Meerwaarde JoLa-regeling 19
3.4 Wensen voor toekomstige inhoud en voorwaarden JoLa 22

4. Uitvoering 27

4.1 Inleiding 27
4.2 Voorlichting en communicatie 27
4.3 Ervaringen aanvraagprocedure 29
4.4 Dienstverlening RVO.nl/provincies 34
4.5 Wensen voor de toekomst 39

5. Conclusies en aanbevelingen 41

5.1 Inleiding 41
5.2 Samenvattende conclusies 41
5.3 Aanbevelingen 44

Bijlage I Geraadpleegde sleutelpersonen

Managementsamenvatting van het rapport Evaluatie eerste openstelling Regeling jonge landbouwers onder POP3

Aanleiding en aanpak evaluatie

De ***Regeling jonge landbouwers (JoLa-regeling)*** is bedoeld om jonge landbouwers, die een agrarisch bedrijf overnemen, financieel te ondersteunen bij het plegen van bepaalde typen investeringen. Een belangrijke recente verandering is dat deze regeling niet meer onder de begroting van het ministerie van Economische Zaken (EZ) valt, maar onderdeel uit is gaan maken van het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 (POP3). Vanaf dat moment zijn de provincies dan ook verantwoordelijk geworden voor de uitvoering van de Regeling jonge landbouwers. In het voorjaar van 2016 is deze regeling voor het eerst onder de 'POP3-vlag' opengesteld. Daarbij heeft de Staatssecretaris van Economische Zaken (EZ) aan de Tweede Kamer toegezegd dat er een ***evaluatie*** uitgevoerd gaat worden waarin aandacht geschonken wordt aan de 'inhoud' en 'werkwijze' van deze openstelling. Dit om daarmee lessen te trekken voor volgende openstellingen.

Het Regiebureau POP heeft Bureau Bartels verzocht om deze evaluatie uit te voeren. Daarvoor hebben we deskresearch verricht en vertegenwoordigers van het Regiebureau POP, RVO.nl, provincies, het (N)AJK, adviseurs en jonge landbouwers – die een aanvraag voor de JoLa-regeling ingediend hebben – geraadpleegd. Deze rapportage bevat de bevindingen van de evaluatie.

Bereik

De resultaten van de evaluatie duiden er op dat de ***eerste openstelling*** van de JoLa-regeling ***goed bekend*** was onder de doelgroep van jonge landbouwers. Vooral agrarische bladen en tijdschriften alsmede financiële adviseurs hebben een belangrijke rol gespeeld bij het 'uitdragen' van deze regeling. Een ***(ruime) meerderheid*** van zowel de jonge landbouwers als hun adviseurs bleek dan ook ***tevreden*** te zijn met de wijze waarop er ***bekendheid*** is ***gegeven*** aan deze openstelling van de JoLa-regeling. Voor zover er wat dit aangaat kritiek is geuit, had dit met name betrekking op het gegeven dat de informatievoorziening laat op gang is gekomen. Dit gold dan met name ook voor de typen investeringen die subsidiabel waren. Hierdoor hebben jonge landbouwers met hun investeringsplannen ook beperkt(er) kunnen anticiperen op de JoLa-regeling.

Dat de ***eerste openstelling*** van de JoLa-regeling ***goed 'geland'*** is bij de doelgroep komt ook naar voren uit het feit dat er meer dan 500 aanvragen ingediend zijn. Het aantal aanvragen varieert aanzienlijk per provincie. Hierop was echter bij voorbaat al geanticipeerd in die zin dat ook de provinciale budgetten voor de JoLa-regeling verschillen.

Naar ***investeringscategorieën*** valt te voorzien dat het leeuwendeel van de middelen van de JoLa-regeling aangewend gaat worden voor ***zonnepanelen***. Nagenoeg de helft van de aanvragen heeft betrekking op investeringen in zonnepalen. Op afstand volgen investeringen in ***systemen*** voor ***precisiebemesting*** en/of ***gewasbescherming***. Aan de andere kant van het spectrum zien we dat jonge landbouwers maar in (zeer) beperkte mate investeringsprojecten ingediend hebben voor open watervoorzieningen voor pluimvee, windmolens, mestvergisters en warmtekrachtinstallaties.

Inhoud

De ***informatievoorziening*** vanuit de provincies en RVO.nl rondom de eerste openstelling van de JoLa-regeling wordt door direct betrokkenen – jonge landbouwers en hun adviseurs – met een ***krappe voldoende*** beoordeeld. Belangrijke 'pijnpunten' hierin waren het (late) tijdstip waarop duidelijkheid werd gecreëerd over de subsidiabele investerings-categorieën en bijbehorende voorwaarden alsmede onduidelijkheid over waar men voor bepaalde typen vragen terecht moest. Dit laatste had er mee te maken dat zowel de provincies als RVO.nl een rol hadden bij het beantwoorden van vragen. In de praktijk was het voor betrokkenen echter niet altijd duidelijk waar de 'scheidslijn' precies lag

Van de geraadpleegde jonge landbouwers bleek 40% het ***agrarisch bedrijf overgenomen*** te hebben. De overige jonge landbouwers (60%) participeerden (dus) in een ***samenwerkingsverband (maatschap)***. Uit de evaluatie is gebleken dat maar een (zeer) beperkt deel van de aanvragers er voor gekozen heeft om de subsidie te (laten) berekenen op basis van het aandeel van het eigen vermogen van het agrarisch bedrijf dat in bezit is van jonge landbouwers. Een belangrijke reden daarvoor is dat deze optie als te ingewikkeld en te duur – ook vanwege de daarvoor benodigde accountantscontrole – wordt gezien. Het overgrote deel van de aanvragers heeft dus voor de 'staffelvariant' gekozen. Bij deze variant wordt een korting op de subsidiabele kosten doorgevoerd die samenhangt met het aantal 'oudere' maten in het samenwerkingsverband.

Samenhangend met het voorgaande bestaat er bij zowel jonge landbouwers als hun adviseurs ***meer draagvlak*** voor de ***staffelvariant*** dan voor de variant waarbij de subsidie berekend wordt op basis van het eigen vermogen van jonge landbouwers. Dit neemt niet weg dat diverse aanvragers en adviseurs wel moeite hebben met de kortingen die bij de staffelvariant doorgevoerd kunnen worden indien oudere maten participeren. Het gevolg hiervan is namelijk dat dergelijke aanvragers dan wel heel veel moeten investeren om subsidie vanuit de JoLa-regeling te verwerven waardoor ook het effectieve onder-steuningspercentage feitelijk 'verdampt'.

De resultaten van de evaluatie wijzen uit dat de ***meeste voorwaarden*** van de JoLa-regeling door een ***(ruime) meerderheid*** van zowel de aanvragers als hun adviseurs (vrij) ***positief*** beoordeeld worden. De belangrijkste uitzondering hierop betreft de typen investeringen die voor subsidie in aanmerking kwamen. Slechts (ongeveer) een kwart van de aanvragers en de adviseurs was hier namelijk positief over. Belangrijke 'rode draden' in de ***kritiekpunten*** op de ***gehanteerde investeringslijst*** zijn dat het aantal categorieën te beperkt is, dat het deels om 'luxe' investeringen gaat die minder relevant zijn voor een jonge landbouwer die een bedrijf overneemt en dat voor bepaalde investeringen de kosten te hoog zijn in relatie tot de subsidie. Wel bestaat er over het algemeen draagvlak voor het gegeven dat de provincies in willen zetten op het ondersteunen van duurzame investeringen.

Verder scoort ook de voorwaarde van het vereiste ***minimale subsidiebedrag*** van 10.000 euro relatief gezien wat minder goed. De reden daarvoor is dat een deel van de aanvragers en de adviseurs signaleert dat jonge boeren soms wel heel veel moeten investeren om deze 'kritische drempelwaarde' te halen. Dit geldt met name bij aanvragers die participeren in een samenwerkingsverband met oudere maten waarbij de staffelkorting van toepassing is. Daarnaast speelt hierbij ook mee dat weliswaar meerdere subsidiabele investeringen bij elkaar opgeteld mochten worden maar alleen indien de individuele investeringen minstens 20.000 euro bedroegen.

Ten slotte scoren ook het gehanteerde subsidiepercentage (30%) en de maximale subsidie (20.000 euro) relatief wat minder (met name bij de adviseurs). Deze modaliteiten worden door een deel van de betrokkenen als 'karig' ervaren, met name in situaties waarbij er veel geïnvesteerd moet worden om voor subsidie in aanmerking te komen en het feitelijke ondersteuningspercentage dus veel lager uitvalt dan 30%.

Voor ongeveer twee derde deel van de aanvragers zijn de ***investeringsprojecten***, die zij voorgedragen hebben voor ondersteuning vanuit de JoLa-regeling, ***(zeer) belangrijk*** voor hun ***bedrijf***. Zo verwachten deze aanvragers daarmee imagowinst te boeken, de efficiency te verbeteren en hun concurrentiepositie te versterken. Qua duurzaamheid verwachten aanvragers met hun investeringsprojecten vooral milieueffecten en effecten op het gebied van klimaatbestendigheid te realiseren.

Een andere belangrijke conclusie die uit de evaluatie af te leiden valt, is dat de ***ondersteuning*** vanuit de ***JoLa-regeling*** een ***meerwaarde*** heeft voor het leeuwendeel van de ***aanvragers***. Zo heeft ongeveer de helft van de aanvragers gemeld dat zij (onderdelen van) hun investeringsproject niet doorzetten zonder de subsidie. Daarnaast resulteert de JoLa-subsidie bij ruim een derde deel van de aanvragers in een versnelling van hun investeringsprojecten. Aanvullend geeft ongeveer een kwart van de aanvragers aan dat zij zonder de subsidie concessies moeten doen aan de kwaliteit van hun investeringsproject(en), dat zij deze projecten dan kleinschaliger aan moeten pakken en/of meer over de tijd uit moeten spreiden. Het ***'free riders' aspect*** blijkt dan ook ***vrij beperkt*** te zijn. Slechts 13% van de aanvragers heeft namelijk gemeld dat hij of zij hun investeringsproject(en) zonder de JoLa-subsidie op dezelfde wijze uit zou voeren.

Een ***overgrote meerderheid*** van zowel de aanvragers als de adviseurs vindt ***continuering van de JoLa-regeling van groot belang***. De belangrijkste reden die daarvoor naar voren is gebracht, is dat het financieel gezien vaak lastig is om een agrarisch bedrijf over te nemen. Hoewel het om een vrij bescheiden bedrag gaat, kan de JoLa-regeling op dat moment wel een 'zetje in de rug' geven en bijdragen aan het 'verzachten' van de investeringsdip die rondom de bedrijfsovername kan ontstaan.

Uitvoering

Uit de evaluatie komt naar voren dat het ***indienen*** van de ***JoLa-aanvraag*** over het algemeen ***goed te doen*** was voor de jonge landbouwers. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat ongeveer de helft van de aanvragers de aanvraag (vrijwel) helemaal zelf heeft gedaan, terwijl één op de zes dit deels zelf heeft gedaan. Met het opstellen van de aanvraag en de hoeveelheid gegevens die aangereikt moesten worden, had een ruime meerderheid van de aanvragers dan ook geen moeite. Bovendien beoordeelde maar een vrij beperkt deel van deze aanvragers de administratieve lasten van het doen van een aanvraag als zwaar.

De ervaringen met het ***digitaal indienen van de aanvraag*** bij RVO.nl zijn over het algemeen positief. Bij een ruime meerderheid van de aanvragers en adviseurs verliep dit naar wens. Daar waar wel knelpunten met het digitaal indienen zijn ervaren, had dit betrekking op het vastlopen van de applicatie en het niet kunnen uploaden van bestanden. Dergelijke knelpunten zijn vanuit zowel jonge landbouwers als adviseurs genoemd.

De ***openstellingsperiode***, die liep van 1 maart tot 15 april 2016, werd door het overgrote deel van de jonge landbouwers als de adviseurs ***positief gewaardeerd***. Veel ***minder***

waardering bestaat er voor de ***beoordelingstermijn***. Vanuit een deel van de aanvragers is gemeld dat voor hen onduidelijk is hoe lang de beoordeling duurt (dit ook omdat zij op het moment van de evaluatie nog geen uitsluitsel over hun aanvraag hadden gekregen). Adviseurs zijn ronduit kritisch over de beoordelingstermijn. Gevraagd naar mogelijke verbeteringen in de uitvoering van de regeling, blijkt versnelling van de beoordeling dan ook verreweg het vaakst genoemd te zijn door beide respondentgroepen.

Zoals gezegd, waren bij de uitvoering van de eerste openstelling van de JoLa-regeling zowel RVO.nl als provincies betrokken. De evaluatie wijst uit dat het voor een deel van de aanvragers en adviseurs ***niet duidelijk*** was voor ***welke informatie*** men bij ***RVO.nl*** moest zijn en voor welke vragen men zich tot de ***provincies*** diende te wenden. Dit maakte dat beide organisaties met enige regelmaat vragenstellers naar elkaar doorverwezen.

De aanvragers en adviseurs bleken over het algemeen ***(redelijk) tevreden*** te zijn over de verschillende aspecten van ***dienstverlening*** vanuit ***RVO.nl*** rondom de eerste openstelling van de JoLa-regeling. Aanvragers waren wel wat minder te spreken over de toegankelijkheid van deze organisatie. Adviseurs daarentegen waren het meest kritisch over de reactiesnelheid en de kwaliteit van de beantwoording van vragen vanuit RVO.nl.

Aanvragers die ***contact*** hebben gehad met hun ***provincie*** beoordeelden dit eveneens als ***(redelijk) positief***. Nagenoeg alle aspecten van de dienstverlening werd door driekwart van de aanvragers als positief of neutraal beoordeeld. Relatief gezien waren deze aanvragers het minst tevreden over de kwaliteit van de beantwoording van de vragen vanuit de provincies. Bijna de helft van de betreffende aanvragers heeft dit namelijk als (zeer) slecht gekwalificeerd. De adviseurs, die zich tot de provincies hebben gewend met vragen, waren duidelijk negatiever in hun beoordeling over verschillende aspecten van de dienstverlening vanuit de provincies.

Aanbevelingen

Op grond van de uitkomsten van de evaluatie zijn de volgende ***aanbevelingen*** voor de volgende openstellingen van de JoLa-regeling gedaan:

1. Houd de basis of kern van de investeringslijst zoveel mogelijk constant maar voeg een aantal investeringscategorieën toe en tracht daarbij (meer) aansluiting te realiseren bij de behoeften van jonge landbouwers.
2. Geef eerder – dus ruim voor de openstellingen – meer duidelijkheid over de inhoud en momenten van opstellingen.
3. Overweeg de minimale grens van 20.000 euro per investering af te schaffen.
4. Overweeg de staffelkorting voor oudere maten af te schaffen.
5. Overweeg een ‘top-up’ in te stellen voor jonge landbouwers die het bedrijf volledig overgenomen hebben.
6. Zorg voor verbeteringen bij het digitaal indienen van aanvragen.
7. Tracht versnelling aan te brengen in de besluitvorming over de aanvragen.
8. Leg bij volgende openstellingen de vraagbaakfunctie uitsluitend bij RVO.nl neer.

Voor de volledige onderbouwing van bovenstaande aanbevelingen, verwijzen we naar paragraaf 5.3 van het rapport.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

De ***Regeling jonge landbouwers (JoLa)*** is een al langer bestaand instrument voor de agrarische sector. De regeling is bedoeld om jonge landbouwers, die een agrarisch bedrijf overnemen, financieel te ondersteunen bij het plegen van bepaalde typen investeringen. Een belangrijke recente verandering is dat deze regeling niet meer onder de begroting van het ministerie van Economische Zaken (EZ) valt, maar onderdeel uit is gaan maken van het ***Plattelandsontwikkelingsprogramma 2014-2020 (POP3)***. Vanaf dat moment zijn de provincies dan ook verantwoordelijk geworden voor de uitvoering van de Regeling jonge landbouwers. In het voorjaar van 2016 is deze regeling voor het eerst onder de 'POP3-vlag' opengesteld.

Mede vanwege bovenstaande veranderingen heeft de Staatssecretaris van Economische Zaken (EZ) begin 2016 aan de Tweede Kamer toegezegd dat er een ***evaluatie*** uitgevoerd zou gaan worden van deze ***eerste openstelling*** van de Regeling jonge landbouwers (JoLa)[1]. Daarin diende dan aandacht geschonken te worden aan de 'inhoud' en 'werkwijze' van deze openstelling. Dit met het doel om daarmee lessen te trekken voor volgende openstellingen. Het Regiebureau POP heeft Bureau Bartels verzocht om deze evaluatie uit te voeren. In deze rapportage presenteren we de bevindingen daarvan.

1.2 Doelstelling en aanpak evaluatie

De ***doelstelling*** van de ***evaluatie*** bestond in feite uit het beantwoorden van de volgende vraag:

Hoe kunnen het bereik, de inhoud en de uitvoering van de eerste openstelling van de JoLa-regeling worden beoordeeld en wat zijn lessen voor volgende openstellingen?

Uit deze doelstelling blijkt dat in de evaluatie een ***viertal thema's*** rondom de JoLa-regeling centraal heeft gestaan, namelijk:

i. Bereik
ii. Inhoud
iii. Uitvoering
iv. Lessen

Bovenstaande thema's sluiten naadloos aan bij het hierboven geformuleerde doel van de evaluatie, zoals geformuleerd door de Staatssecretaris van EZ. De twee eerste thema's zijn direct gerelateerd aan de 'inhoud' van de eerste openstelling. Immers, 'bereik' hangt ook nauw samen met de 'inhoud' van een regeling. Dit omdat de animo voor een regeling natuurlijk ook iets zegt over de inhoudelijke aansluiting bij de behoeften van de doelgroep. Het thema 'uitvoering' refereert dan aan de 'werkwijze' zoals die bij de eerste openstelling van de JoLa-regeling is gehanteerd. Ten slotte heeft het thema 'lessen' betrekking op de leerervaringen voor volgende openstellingen die uit de evaluatie te destilleren zijn.

Bij de uitvoering van de evaluatie hebben we bovenstaande thema's verder uitgewerkt via het formuleren van onderzoeksvragen. Door het verrichten van deskresearch en

[1] In de rest van dit document spreken we gemakshalve van de 'JoLa-regeling' of 'de regeling' daar waar we de eerste openstelling van de Regeling jonge landbouwers onder POP3 bedoelen.

veldwerk (zie paragraaf 1.3) hebben we deze vragen trachten te beantwoorden. In het onderstaande presenteren we per thema enkele belangrijke voorbeelden van onderwerpen die in de onderzoeksvragen aan bod zijn gekomen.

Bereik
- Bekendheid eerste openstelling
- Aantal (gehonoreerde) aanvragen
- Spreiding over provincies, deelsectoren en investeringen
- Financiële realisatiegraden

Inhoud
- Duidelijkheid criteria
- Beoordeling voorwaarden JoLa
- Meerwaarde JoLa
- Wensen toekomstige inhoud en voorwaarden

Uitvoering
- Voorlichting en communicatie
- Ondersteuning adviseurs
- Ervaringen met aanvraagprocedure
- Beoordeling dienstverlening RVO.nl/provincies

Lessen
- Bouwstenen voorlichting en communicatie
- Lessen inhoud en voorwaarden JoLa
- Leerervaringen uitvoering

In de navolgende hoofdstukken komen de uitkomsten van de evaluatie voor bovenstaande thema's en bijbehorende onderwerpen successievelijk aan bod.

1.3 Aanpak evaluatie

We hebben voor de evaluatie een aantal typen activiteiten ontplooid. Allereerst hebben we ***deskresearch*** uitgevoerd, waarbij verschillende schriftelijke en digitale bronnen zijn geraadpleegd. Voorbeelden hiervan zijn formele teksten rondom de inhoud en voorwaarden van de JoLa-regeling en voortgangsrapportages zoals die vanuit RVO.nl opgesteld zijn.

Verder hebben we ook ***veldwerk*** verricht onder verschillende typen ***sleutelpersonen*** rondom de JoLa-regeling. Allereerst hebben we enkele persoonlijke gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van het ***Regiebureau POP*** en ***RVO.nl*** die nauw betrokken zijn (geweest) bij de eerste openstelling van de JoLa-regeling. Ook hebben we, aan de hand van (telefonische) interviews, vier vertegenwoordigers van ***provincies*** en vijf vertegenwoordigers van het ***(N)AJK*** geconsulteerd. Bij de provinciale betrokkenen ging het om de 'landsdeel-vertegenwoordigers' in de werkgroep die in POP3-verband voor de JoLa-regeling ingesteld is. Deze personen dekken dus in feite alle provincies af. Bij het (N)AJK hebben we eveneens een viertal vertegenwoordigers uit de verschillende landsdelen geconsulteerd. In aanvulling daarop hebben we ook de landelijke bestuurder, die binnen het NAJK verantwoordelijk is voor het thema 'bedrijfsovername', geraadpleegd. In Bijlage I zijn de geraadpleegde sleutelpersonen weergegeven.

Verder hebben we ook bij een selectie van ***aanvragers*** en hun ***adviseurs*** telefonische interviews afgenomen. Wat de adviseurs betreft heeft RVO.nl ons namen aangereikt van (vestigingen van) adviesbureaus die ondersteuning hebben geboden bij meerdere aanvragen voor de eerste openstelling van de JoLa-regeling. Vervolgens zijn we nagegaan welke adviseurs nauw betrokken zijn geweest bij deze aanvragen. Alle bereikte (vestigingen van) adviesbureaus bleken bereid om deel te nemen. Uiteindelijk hebben we ***twaalf adviseurs*** geraadpleegd.

Wat de aanvragers betreft hebben we, eveneens op aselecte wijze, een selectie gemaakt van aanvragers zoals die bij RVO.nl bekend waren. Daarbij hebben we tien aanvragers per provincie geselecteerd, in totaal dus 120 aanvragers. Van deze aanvragers had RVO.nl op dat moment intern vastgesteld dat hun aanvragen op zich voldeden aan de formele voorwaarden van de JoLa-regeling. Ten tijde van de evaluatie hadden de(ze) aanvragers echter nog geen formeel uitsluitsel gekregen over hun aanvraag[2]. Doel was om effectief 60 aanvragers aan de hand van een telefonisch interview te raadplegen. Verder was het streven om daarbij tot een zo gelijkmatige spreiding over regio's te komen. Deze doelstellingen zijn ook gerealiseerd. In totaal zijn namelijk ***62 aanvragers*** geraadpleegd. In tien provincies is bij vijf aanvragers een telefonisch interview afgenomen en in twee provincies ging het om zes aanvragers.

Schema 1.1 Verantwoording respons aanvragers regeling JoLa

Aspect	Aanvragers
Bruto steekproef	**120**
▪ Na herhaalde pogingen niet bereikt	33
▪ Afspraak niet doorgegaan	9
▪ Niet benaderd vanwege behalen streefaantal	8
Netto steekproef	**70**
▪ Geen tijd of interesse	8
Respons (absoluut)	**62**
Respons (relatief)	**89%**

Ook onder de aanvragers bleek, zie schema 1.1, de bereidheid tot deelname groot te zijn. De ***netto-respons*** is namelijk uitgekomen op ***bijna 90%***. Belangrijke redenen waarom een deel van de geselecteerde 120 aanvragers uiteindelijk niet geraadpleegd is, waren dat we de betreffende personen niet bereikt hebben, dat een gemaakte afspraak niet is doorgegaan of dat we de aanvragers niet meer hoefden te bereiken vanwege het realiseren van de beoogde 60 waarnemingen.

1.4 Leeswijzer

Dit rapport is als volgt opgebouwd. In de hoofdstukken 2 tot en met 5 van deze rapportage komen in grote lijnen de thema's aan bod die we hierboven in paragraaf 1.2 gepresenteerd hebben. Dit houdt in dat we in hoofdstuk 2 aandacht schenken aan het bereik van de JoLa-regeling. In de hoofdstukken 3 en 4 staan respectievelijk de thema's 'inhoud' en 'uitvoering' centraal. We ronden deze rapportage af met hoofdstuk 5 waarin we de belangrijkste conclusies en aanbevelingen presenteren die uit de evaluatie te destilleren zijn.

[2] Ook was hen ten tijde van de evaluatie niet bekend dat zij op zich aan de formele voorwaarden voldeden en (dus) behoorlijk kansrijk waren om subsidie vanuit de JoLa-regeling te verkrijgen.

2. Bereik

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zoomen we in op het bereik van de eerste openstelling van de JoLa-regeling. We beginnen daartoe in paragraaf 2.2 met de bekendmaking en bekendheid van deze openstelling. Vervolgens schenken we in paragraaf 2.3 aandacht aan de 'resultaten' van de bekendmaking van deze openstelling. Hierin beschouwen we namelijk het aantal aanvragen dat – in totaal en per provincie – ingediend respectievelijk gehonoreerd is. Vervolgens gaan we in paragraaf 2.4 in op de aanwending van de subsidie zoals die vanuit de eerste openstelling van de JoLa-regeling verstrekt is. We ronden af met paragraaf 2.5 waarin we ingaan op de financiële realisatiegraden van de eerste openstelling van de JoLa-regeling.

2.2 Bekendmaking en bekendheid eerste openstelling JoLa

Uit de raadpleging van vertegenwoordigers van het (N)AJK en de provincies is naar voren gekomen dat in de optiek van deze respondenten de eerste openstelling van de JoLa-regeling goed bekend was onder de doelgroep. Dit kwam volgens deze respondenten bijvoorbeeld omdat het NAJK de eerste openstelling ruim van te voren aangekondigd en breed uitgedragen heeft terwijl ook financiële en subsidieadviseurs hierin een actieve rol hebben gespeeld. In aanvulling daarop is de eerste openstelling ook vanuit agrarische bladen/tijdschriften en via RVO.nl en de provincies onder de aandacht van de doelgroep van jonge landbouwers gebracht.

Bovenstaande beelden worden in feite ook bevestigd door de resultaten van tabel 2.1 en figuur 2.1 hieronder. Zo zien we in tabel 2.1 dat aanvragers met name via agrarische bladen/tijdschriften, boekhouders/accountants, RVO.nl en belangenorganisaties op het spoor van de eerste openstelling van de regeling JoLa zijn gezet.

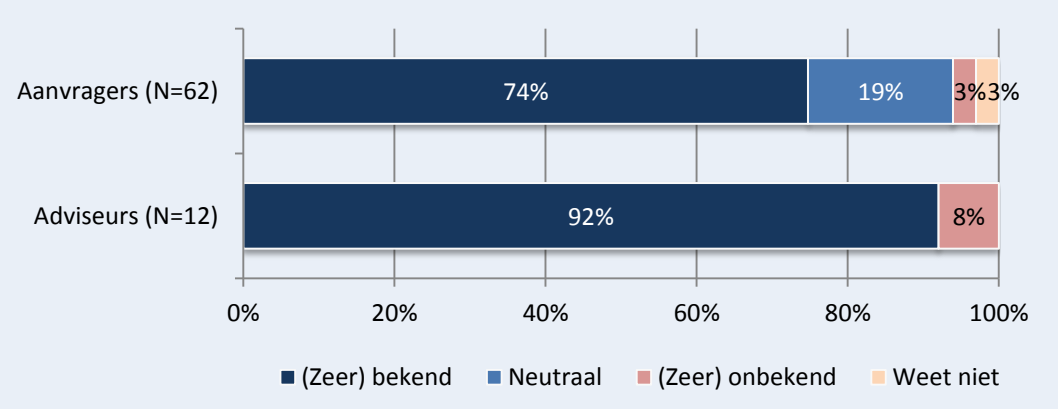
Tabel 2.1 Wijze waarop aanvragers op het spoor van eerste openstelling zijn gekomen (N=62)

Antwoordcategorie	Aandeel
Via agrarisch blad/tijdschrift	42%
Via boekhouder/accountant	39%
Via Internet	18%
Via het ministerie van EZ/RVO.nl	13%
Via het NAJK of provinciaal AJK	11%
Via (subsidie)adviseur	10%
Via de provincie	6%
Via LTO/ZLTO/LLTB	3%
Via familie	3%
Weet niet	5%

De percentages tellen niet op tot 100% omdat jonge landbouwer meerdere antwoorden konden geven.

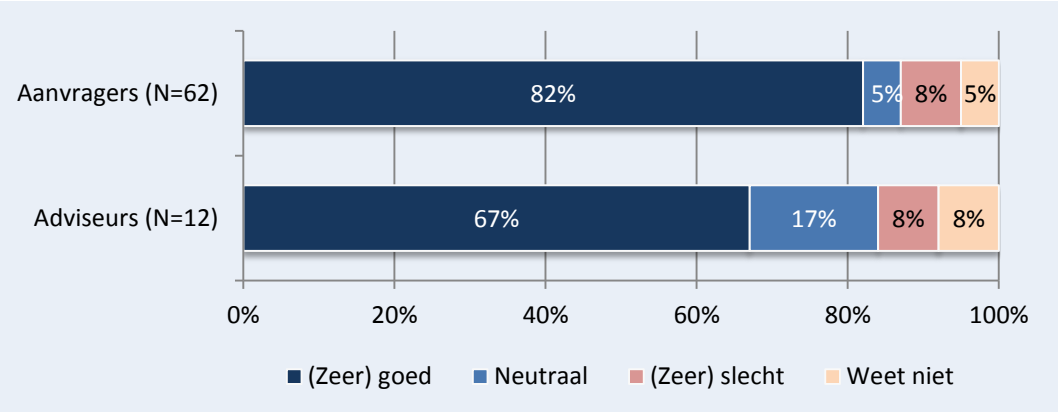
Het beeld van een goede bekendheid onder jonge landbouwers (zie hierboven) is ook onderschreven vanuit de gesprekken met adviseurs en vanuit de aanvragers zelf (zie figuur 2.1). Een ruime meerderheid van beide typen respondenten schatte namelijk in dat de eerste openstelling van de JoLa-regeling goed bekend was onder de doelgroep en dat er geen grote groepen of specifieke segmenten hiervan 'onwetend' zijn gebleven.

Figuur 2.1 Bekendheid eerste openstelling JoLa-regeling onder jonge landbouwers

Samenhangend met het voorgaande waren zowel aanvragers als adviseurs over het algemeen tevreden over de wijze waarop er bekendheid is gegeven aan de eerste openstelling van de regeling JoLa onder POP3 (zie figuur 2.2).

Figuur 2.2 Beoordeling wijze waarop er bekendheid is gegeven aan eerste openstelling JoLa-regeling

In totaal vijf aanvragers (8%) en één adviseur (8%) waren (dus) ontevreden over de wijze waarop er bekendheid is gegeven aan de eerste openstelling van de JoLa-regeling. Daarbij is met name – namelijk door vier van deze respondenten – opgemerkt dat de informatievoorziening te laat op gang is gekomen. Ook vanuit vertegenwoordigers van de NAJK is dit gesignaleerd. Deze respondenten hebben opgemerkt dat de jonge landbouwers daardoor niet goed konden anticiperen op de JoLa-regeling en min of meer ‘geluk’ moesten hebben wat betreft de typen investeringen op de investeringslijst. Dat de investeringen op deze lijst dus aansloten bij de investeringsplannen of -ideeën die jonge landbouwers al (wat) hadden voor het eigen bedrijf. Vanuit deze respondenten is dan ook aangegeven dat het wenselijk is om bij toekomstige openstellingen eerder duidelijkheid te verschaffen over de voorwaarden. Daarmee kan vanuit de JoLa-regeling meer ‘sturing’ worden gegeven aan de investeringsplannen van jonge landbouwers, iets wat dan ook ten goede komt aan de effectiviteit van dit instrument.

Andere genoemde ‘tekortkomingen’, die elk door één aanvrager naar voren zijn gebracht, waren dat er te weinig bekendheid aan de regeling is gegeven, dat het onduidelijk was welke investeringen in aanmerking kwamen voor subsidie en dat de informatie deels via RVO.nl en deels via de provincies verliep.

In de gesprekken met de adviseurs hebben we ook nog eens gericht getoetst of in hun optiek ***bepaalde deelsectoren*** van de agrarische sector (te) ***weinig bereikt*** zijn met de eerste openstelling van de JoLa-regeling. In totaal vijf adviseurs (42%) stelden dat hiervan geen sprake is geweest terwijl twee adviseurs deze vraag niet konden beantwoorden. Vijf adviseurs (42%) signaleerden dus wel dat enkele specifieke deelsectoren (te) weinig bereikt zijn met deze openstelling. Deze adviseurs – die in hun toelichting meerdere deelsectoren konden aanvoeren – noemden daarbij de volgende deelsectoren:

- pluimveehouderij (2 keer genoemd)
- varkenshouderij (2)
- melkveehouderij (1)
- glastuinbouw (1)
- konijnenfokkerij (1)
- andere kleine deelsectoren (1)

2.3 Aanvragen en honoreringen

Zoals in het inleidende hoofdstuk al ter sprake kwam, is de uitvoering van de JoLa-regeling 'gedecentraliseerd' naar de provincies. De consequentie hiervan was dat bij de eerste openstelling per provincie een budget voor de regeling beschikbaar was. Deels ging het hierbij om POP3-middelen en deels om provinciale cofinanciering.

Vanwege de zojuist genoemde 'decentralisatie' is het ook relevant om bij de aanvragen en honoreringen te differentiëren naar provincies. Ten tijde van de evaluatie was de beoordeling van de aanvragen door RVO.nl nog niet geheel afgerond. Op dat moment waren nog enkele tientallen aanvragen in behandeling. Dit impliceert dat gegevens over honoreringen, zoals die in dit hoofdstuk gepresenteerd worden, in feite een ***tussentijdse stand van zaken*** weergeven (maar al wel een indicatie van de eindsituatie geven). Tabel 2.2 geeft inzicht in het aantal aanvragen en een momentopname (begin november 2016) wat betreft het aantal honoreringen.

Tabel 2.2 Aanvragen en tussentijdse stand van zaken honoreringen

Provincie	Aantal aanvragen	Aantal gehonoreerd (november 2016)
Groningen	60	47
Friesland	45	38
Drenthe	47	34
Overijssel	54	38
Gelderland	47	37
Flevoland	38	31
Utrecht	32	28
Noord-Holland	35	22
Zuid-Holland	47	40
Zeeland	33	26
Noord-Brabant	53	39
Limburg	15	13
Totaal	506	393

Bron: *RVO.nl, november 2016*

We zien dat – exclusief 9 ingetrokken aanvragen – in totaal 506 aanvragen ingediend zijn voor de eerste openstelling van de regeling. Ten tijde van de evaluatie waren hiervan 393 aanvragen gehonoreerd. Het honoreringspercentage komt hiermee (voorlopig) op 78% uit. In totaal 77 aanvragen waren op dat moment afgewezen, nog eens 36 aanvragen zijn op het moment van schrijven nog in behandeling.

Naar provincies valt op dat er sprake is van een behoorlijke variatie in het aantal aanvragen. Zo zijn de provincies Groningen, Noord-Brabant en Overijssel op meer dan 50 aanvragen uitgekomen. Daarentegen is het aantal aanvragen in de provincie Limburg op 15 blijven steken. Het is niet precies duidelijk wat de achterliggende oorzaken hiervoor zijn. Verschillen in de regionale bekendheid van de eerste openstelling van de JoLa-regeling spelen waarschijnlijk geen rol. In de voorgaande paragraaf is immers gebleken dat deze openstelling naar verwachting (van direct betrokkenen) goed bekend was onder de doelgroep waarbij er (dus) geen belangrijke deelsegmenten 'gemist' zijn.

Andere mogelijke verklaringen voor de provinciale verschillen in het aantal aanvragen kunnen te maken hebben met de typen investeringen die subsidiabel waren[3] en/of met verschillen in het aantal jonge landbouwers dat in de afgelopen periode actief is geweest met bedrijfsovername. In hoeverre de eerste verklaring (deels) relevant is kan uit komende openstellingen blijken. Er valt namelijk te voorzien dat er in deze openstellingen een aantal aanpassingen doorgevoerd zal worden in de subsidiabele investerings-categorieën. Mogelijk dat dit dan ook resulteert in een andere 'rangschikking' van de provincies wat betreft het aantal aanvragen. Vanuit de gesprekken met provinciale vertegenwoordigers is naar voren gebracht dat dit inderdaad een reële optie kan zijn.

Over provinciale verschillen in het aantal jonge landbouwers dat in de afgelopen periode actief is geweest met bedrijfsovername waren geen cijfers beschikbaar. Hierdoor kunnen we ook niet achterhalen of dergelijke verschillen een valide verklaring vormen voor de in tabel 2.2 geconstateerde verschillen in het aantal aanvragen.

2.4 Aanwending JoLa-subsidie

In deze paragraaf schenken we aandacht aan de wijze waarop de subsidie, vanuit de eerste openstelling van de JoLa-regeling, ingezet is. We doen dat aan de hand van een tweetal dimensies, namelijk:

- financiële omvang van de subsidie
- subsidie naar investeringscategorieën

i. Financiële omvang van de (investerings)subsidie

Tabel 2.3 geeft een tussentijds inzicht in de financiële omvang van de subsidies zoals die vanuit de eerste openstelling van de regeling JoLa verleend zijn. We tekenen daarbij aan dat de subsidie minimaal 10.000 euro en maximaal 20.000 euro bedroeg. Er is gekozen voor een minimum vereist subsidiebedrag om daarmee de uitvoeringskosten te beperken. In het navolgende hoofdstuk komen we daar nog op terug.

[3] Waarbij de ene provincie meer jonge landbouwers heeft die daarin investeren dan een andere provincie.

Tabel 2.3 Financiële omvang gecommitteerde subsidies vanuit de eerste openstelling JoLa-regeling

Omvang subsidie (in euro's)	Aantal committeringen (november 2016)	Aandeel*
10.000 – 12.499	72	18%
12.500 – 14.999	56	14%
15.000 – 17.499	41	10%
17.500 – 20.000	224	57%
Totaal	393	100%

* Door afrondingsverschillen telt deze kolom niet precies tot 100% op.

Bron: *RVO.nl, november 2016*

We zien dat in bij een aanzienlijk deel van de committeringen de subsidie in de buurt van het maximumbedrag uitgekomen is. Bij 57% van de committeringen (per begin november 2016) bedroeg de toegezegde subsidie namelijk minstens 17.500 euro. Daarentegen is maar een beperkt deel van de committeringen (18%) onder de 12.500 euro uitgekomen.

Bovenstaande resultaten duiden er op dat de jonge landbouwers in een samenwerkingsverband (maatschap e.d.) er blijkbaar regelmatig in geslaagd zijn om (ongeveer) de maximale subsidie toegezegd te krijgen. Jonge landbouwers in een samenwerkingsverband konden namelijk kiezen uit een tweetal opties voor de berekening van de subsidie. Bij de eerste optie werd een korting van 20% – op de subsidiabele kosten – toegepast voor alle personen in het samenwerkingsverband die op het moment van aanvragen ouder dan 40 jaar waren. De maximale korting was daarbij 80%. Bij de tweede optie werd een kortingspercentage op de subsidiabele kosten toegepast dat gebaseerd was op het aandeel van het eigen vermogen van het samenwerkingsverband dat niet in handen was van jonge landbouwers. Voor de berekening van dit aandeel diende een accountantsverklaring overlegd te worden. Het navolgende schema bevat een illustratie van beide opties.

Schema 2.1 Illustratie opties subsidieberekening eerste openstelling (in euro's)

Aspect	Optie 1					Optie 2
	Alleen jonge landbouwer	1 oudere in swv*	2 ouderen in swv	3 ouderen in swv	4 ouderen in swv	Aandeel 60% in e.v.**
Subsidieperc.	30%	30%	30%	30%	30%	30%
Korting	n.v.t.	20%	40%	60%	80%	-
Subsidie bij 60.000 subsidiabele kosten	18.000 *(30% van 60.000)*	14.400 *(30% van 48.000)*	10.800 *(30% van 36.000)*	7.200 *(30% van 24.000)*	3.600 *(30% van 12.000)*	10.800 *(30% van 60.000 x 0,6)*
Subsidie bij 110.000 subsidiabele kosten	33.000 *(30% van 110.000)*	26.400 *(30% van 88.000)*	19.800 *(30% van 66.000)*	13.200 *(30% van 44.000)*	6.600 *(30% van 22.000)*	19.800 *(30% van 110.000 x 0,6)*
	20.000	20.000				

* Samenwerkingsverband ** Eigen vermogen

= uit te keren subsidie

= fictief subsidiebedrag (dat niet wordt uitgekeerd)

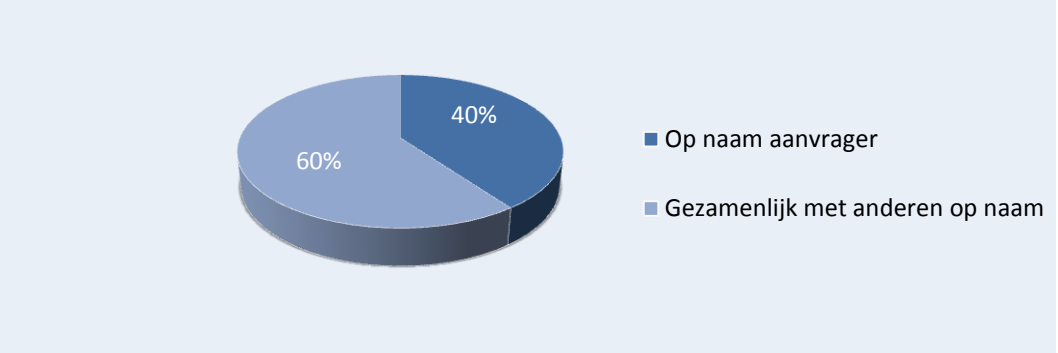
Bron: *Presentatie RVO.nl tijdens bijeenkomst provincie Utrecht, bewerking Bureau Bartels*

Uit schema 2.1 volgt dat jonge landbouwers, die deelnemen in een samenwerkingsverband waarin ook 'oudere' partners participeren, op zich wel de maximale subsidie

toegezegd konden krijgen. Daarvoor dienden de subsidiabele kosten van de investeringsprojecten wel duidelijk hoger te liggen dan voor een jonge landbouwer die het bedrijf geheel zelfstandig overgenomen had. Vanuit een aantal adviseurs en aanvragers zijn hierover dan ook kritische kanttekeningen geplaatst. Deze kwamen er op neer dat jonge landbouwers in een samenwerkingsverband met 'ouderen' wel heel veel moesten investeren om in aanmerking te komen voor subsidie vanuit de eerste openstelling van de JoLa-regeling[4].

Mede in het licht van het bovenstaande hebben we de door ons geraadpleegde jonge landbouwers de vraag gesteld of de onroerende goederen (grond en gebouwen) geheel op hun naam stonden. Uit figuur 2.3 blijkt dat hiervan bij twee op de vijf aanvragers (40%) sprake was. Het merendeel van de aanvragers maakte dus onderdeel uit van een samenwerkingsverband.

Figuur 2.3 Bezit onroerend aanvragers (N=62)

ii. Investeringscategorieën

In de eerste openstelling van de JoLa-regeling zijn 14 investeringscategorieën onderscheiden waarvoor subsidie kon worden verstrekt. De meeste provincies hebben deze categorieën ook integraal overgenomen. Twee provincies hebben uitzonderingen gemaakt door één of meerdere investeringscategorieën uit te sluiten[5]. Vanuit RVO.nl kon geen inzicht worden gegeven in hoeveel JoLa-subsidie is toegekend voor investeringen in elk van de onderscheiden investeringscategorieën. Wel is de spreiding van ingediende aanvragen over deze investeringscategorieën aangereikt. Deze spreiding is in tabel 2.4 weergegeven. Aan de hand hiervan kan een beeld worden verkregen voor welk type investeringen de JoLa-subsidie vooral aangewend zal gaan worden. Het aantal aanvragen in tabel 2.4 telt overigens op tot veel meer dan het totaal aantal van 509 aanvragen. De verklaring hiervoor is dat in één aanvraag voor meerdere investeringscategorieën JoLa-subsidie kan worden aangevraagd.

In tabel 2.4 is te zien dat met name de categorie 'zonnepanelen' populair is geweest bij de aanvragers. In bijna de helft van de aanvragen werd subsidie voor deze investeringscategorie aangevraagd. Op grote afstand volgt de investeringscategorie 'systemen precisie bemesting/gewasbescherming' (met een aandeel van 16%). Daarentegen is er maar in beperkte mate belangstelling geweest voor de categorieën 'open watervoorzieningen voor pluimvee', 'windmolens', 'mestvergisters' en 'warmtekracht' (zowel werkend op biomassa als regulier).

[4] In het meest extreme geval voor de eerste optie, dus bij minstens vier 'ouderen' in het samenwerkingsverband, moesten de subsidiabele kosten minimaal 333.334 euro bedragen om voor de maximale subsidie van 20.000 euro in aanmerking te komen (resulterend in een effectief subsidiepercentage van 6%).

[5] In de provincie Noord-Brabant waren de investeringscategorieën 3 (mestvergisters), 8 (mestscheidingsinstallaties), 12 (koematrassen) en 13 (varkensvriendelijke vloeren) niet subsidiabel, terwijl dit in de provincie Groningen voor investeringscategorie 2 (windmolens) gold.

Tabel 2.4 Verdeling aanvragen naar investeringscategorieën

Investeringscategorie	Aanvragen	Aandeel
1. Zonnepanelen	307	49%
2. Windmolen	2	<1%
3. Mestvergister	3	<1%
4. Warmtekracht werkend op biomassa	4	<1%
5. Warmtekracht regulier	4	<1%
6. Kleine windturbine (zonder vergunning)	16	3%
7. Systemen precisie bemesting/gewasbescherming	101	16%
8. Mestscheidingsinstallatie	39	6%
9. Machines voor niet kerende grondbewerking	32	5%
10. Machines voor spitten en zaaien tegelijk	37	6%
11. GPS koeien en automatische selectiepoort weiden	19	3%
12. Koematras, waterbed	40	6%
13. Varkensvriendelijke vloeren	19	3%
14. Open watervoorzieningen voor pluimvee	1	<1%
Totaal	**624**	**100%**

Bron: *RVO.nl, november 2016 (bewerking Bureau Bartels)*

2.5 Financiële realisatie

In deze afsluitende paragraaf focussen we op de mate waarin de beschikbare middelen voor de eerste openstelling van de JoLa-regeling gecommitteerd zijn. In totaal was er voor deze openstelling bijna 11 miljoen euro beschikbaar. Dit budget was, zoals gezegd, verdeeld over de provincies. Tabel 2.5 geeft daar inzicht in. Ook bevat deze tabel per provincie gegevens over de gecommitteerde bedragen zoals die per begin november 2016 gedaan waren door RVO.nl.

In totaal was ten tijde van de evaluatie dus ongeveer 61% van de middelen vanuit de eerste openstelling van de JoLa-regeling vastgelegd (namelijk 6,66 miljoen euro van de in totaal 10,99 miljoen euro dat beschikbaar is). Aangezien op het moment van de evaluatie van 36 aanvragen ‘in behandeling’ nog onbekend was hoeveel nog gehonoreerd gaan worden, kan bovenstaand percentage nog verder oplopen. Mochten al deze aanvragen alsnog en volledig gehonoreerd worden, dan zal het gereserveerde subsidiebedrag oplopen naar 7,09 miljoen euro. Dit zou dan betekenen dat 65% van de beschikbare middelen zijn vastgelegd.

Overigens biedt de financiële omvang van de committeringen nog geen garantie dat uiteindelijk ook daadwerkelijk de gereserveerde subsidiemiddelen voor de eerste openstelling van de JoLa-regeling ook daadwerkelijk benut gaan worden. De ervaring met dit type investeringsregelingen leert immers dat een deel van de beoogde investeringen geen doorgang vindt[6]. Er moet dan ook rekening worden gehouden met een (verdere) vrijval van middelen.

[6] Zie bijvoorbeeld de voorgaande evaluatie van de Regeling jonge landbouwers (Bureau Bartels, januari 2011).

Tabel 2.5 Financiële realisatiegraad eerste openstelling JoLa-regeling, tussentijdse stand van zaken begin november 2016 (in miljoen euro)

Provincie	Beschikbaar budget	Gecommitteerd bedrag (november 2016)
Groningen	0,83	0,78
Friesland	1,03	0,63
Drenthe	0,83	0,61
Overijssel	1,01	0,60
Gelderland	1,06	0,60
Flevoland	0,68	0,57
Utrecht	0,61	0,48
Noord-Holland	0,78	0,40
Zuid-Holland	0,78	0,67
Zeeland	0,77	0,39
Noord-Brabant	1,12	0,70
Limburg	0,71	0,23
Totaal	10,99	6,66

Bron: *RVO.nl, november 2016*

3. Inhoud

3.1 Inleiding

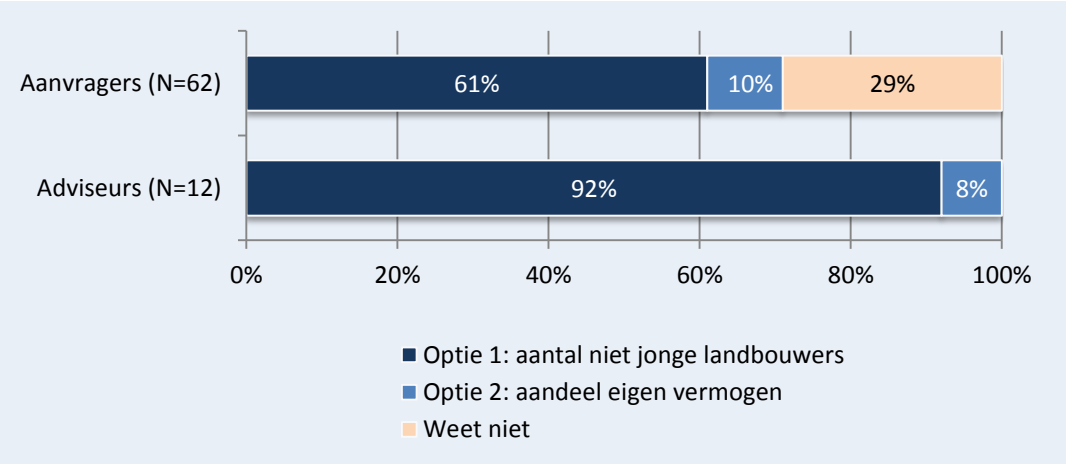
In dit hoofdstuk focussen we op de inhoud van de JoLa-regeling. We starten daartoe in paragraaf 3.2 met de vraag hoe de voorwaarden, zoals die voor de eerste openstelling golden, beoordeeld worden vanuit verschillende typen betrokkenen. Vervolgens gaan we in paragraaf 3.3 in op de vraag in hoeverre deze openstelling aansloot bij de behoeften van de doelgroep en de meerwaarde die jonge landbouwers ontlenen aan de ondersteuning vanuit de JoLa-regeling. We ronden af met paragraaf 3.4 waarin we vanuit verschillende typen betrokkenen een aantal wensen presenteren waar het gaat om de toekomstige inhoud en voorwaarden van deze regeling.

3.2 Beoordeling voorwaarden

Voor de eerste openstelling van de JoLa-regeling was uiteraard een aantal voorwaarden van toepassing. In deze paragraaf staat de beoordeling van deze voorwaarden door verschillende respondentgroepen centraal.

Zoals in het voorgaande hoofdstuk al ter sprake kwam, kende de eerste openstelling van de JoLa-regeling een ***tweetal opties*** voor de ***berekening*** van de ***subsidie*** (zie schema 2.1). Aanvragers (of hun adviseurs) mochten zelf een keuze maken uit één van deze opties. We hebben zowel de adviseurs als de aanvragers dan ook gevraagd voor welke optie(s) zij (veelal[7]) gekozen hebben (zie figuur 3.1). Een aanzienlijk deel van de aanvragers (29%) kon deze vraag overigens niet beantwoorden. Dit waren met name aanvragers die de aanvraag 'uitbesteed' hadden aan hun adviseur.

Figuur 3.1 Gekozen opties voor berekening subsidie

Uit bovenstaande figuur blijkt dat de optie waarbij de subsidie berekend wordt op basis van het aandeel van het eigen vermogen dat in bezit is van jonge landbouwers, relatief weinig toegepast is.

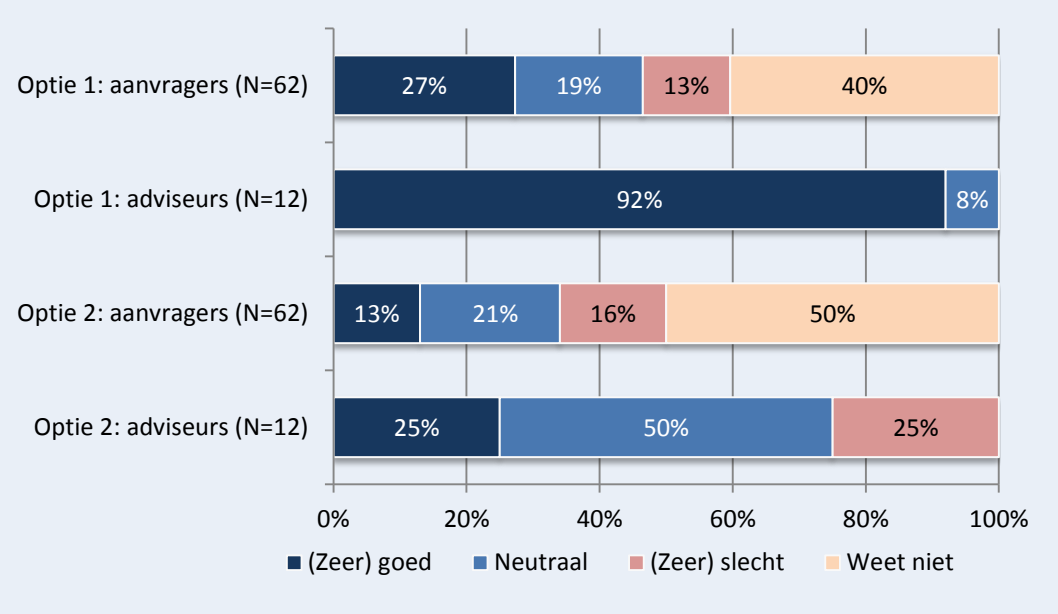
Om nader zicht te krijgen op de ***achtergronden*** voor de verschillen in ***toepassing*** van beide ***opties***, hebben we de adviseurs en de aanvragers gevraagd waarom zij voor de betreffende optie gekozen hebben. De ene adviseur en zes aanvragers die (veelal) voor de optie op basis van het aandeel in het eigen vermogen gekozen hadden, noemden

[7] Dit gold dan voor de adviseurs.

hiervoor met name als reden dat deze optie financieel gezien het meest interessant was. De 11 adviseurs en 38 aanvragers die (veelal) voor de optie op basis van het aantal niet-jonge agrariërs gekozen hadden, gaven eveneens als argument dat deze optie voor hen financieel gezien het meest interessant was, op enige afstand gevolgd door het argument dat de andere optie te ingewikkeld was.

In het verlengde van het bovenstaande zijn we in de gesprekken met de aanvragers en adviseurs nagegaan hoe zij beide ***opties*** voor de berekening van de subsidie ***beoordelen***. Dit resulteerde in het beeld zoals samengevat in figuur 3.2.

Figuur 3.2 Beoordeling beide opties berekening subsidie

Legenda: Optie 1 = subsidie op basis van aantal niet-jonge agrariërs
Optie 2 = subsidie op basis van aandeel eigen vermogen jonge landbouwer

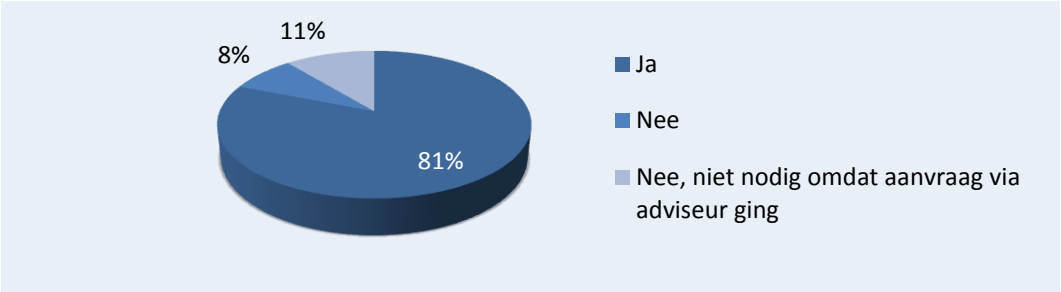
We zien dat de optie waarbij de subsidie gerelateerd is aan het aantal niet-jonge agrariërs op meer draagvlak kan rekenen dan de optie op basis van het aandeel in het eigen vermogen. Dit komt vooral bij de adviseurs naar voren.

De acht aanvragers die de ***optie*** op basis van het ***aantal niet-jonge agrariërs*** als (zeer) slecht beoordeelden, gaven hiervoor als redenen:
- omslachtige berekening (5 keer genoemd)
- door korting is de minimuminvestering erg hoog (2)
- korting door onhandige timing, maat treedt volgend jaar uit (1)

De tien aanvragers en drie adviseurs die de ***optie*** op basis van het ***aandeel eigen vermogen*** als (zeer) slecht kwalificeerden, brachten hiervoor de volgende argumenten naar voren:
- te ingewikkeld (6 keer genoemd)
- te duur i.v.m. accountantsverklaring (4)
- jonge landbouwers hebben nog niet veel eigen vermogen (3)

We zijn ook nagegaan in hoeverre jonge landbouwers, ten tijde van het indienen van de aanvraag, in hun eigen optiek voldoende ***zicht*** hadden ***op*** de ***voorwaarden*** die golden om voor subsidie in aanmerking te komen. Figuur 3.3 bevat de resultaten van deze vraag.

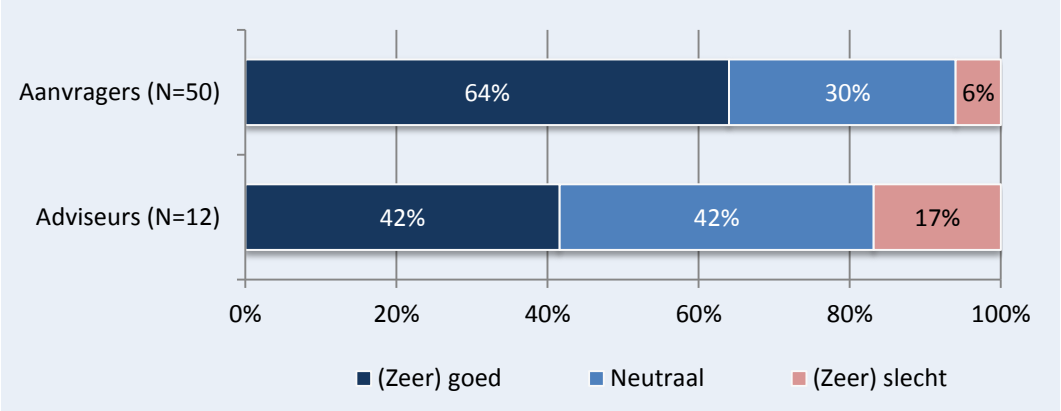
Figuur 3.3 Mate waarin aanvragers voldoende zicht hadden op de voorwaarden (N=62)

Het overgrote deel van de aanvragers (ruim 80%) blijkt destijds voldoende zicht te hebben gehad op de voorwaarden die van toepassing waren voor de eerste openstelling van de JoLa-regeling. Voor slechts vijf aanvragers (8%) gold dit niet. Voor de overige aanvragers (11%) was het in feite niet nodig om zicht te hebben op de voorwaarden. Dit omdat het indienen van de aanvraag via hun adviseur verliep.

Aan de 50 aanvragers, die gemeld hebben dat zij voldoende zicht hadden op de voorwaarden, hebben we gevraagd hoe zij de ***duidelijkheid*** daarvan beoordelen. Een vergelijkbare vraag hebben we aan de adviseurs gesteld (zie figuur 3.4).

Figuur 3.4 Beoordeling duidelijkheid voorwaarden eerste openstelling JoLa-regeling

Uit figuur 3.4 volgt dat aanvragers, die zicht hadden op de voorwaarden, over het algemeen tevreden zijn over de duidelijkheid daarvan. Slechts drie van deze aanvragers beoordeelden de duidelijkheid van de voorwaarden als (zeer) slecht en wel om de volgende redenen:

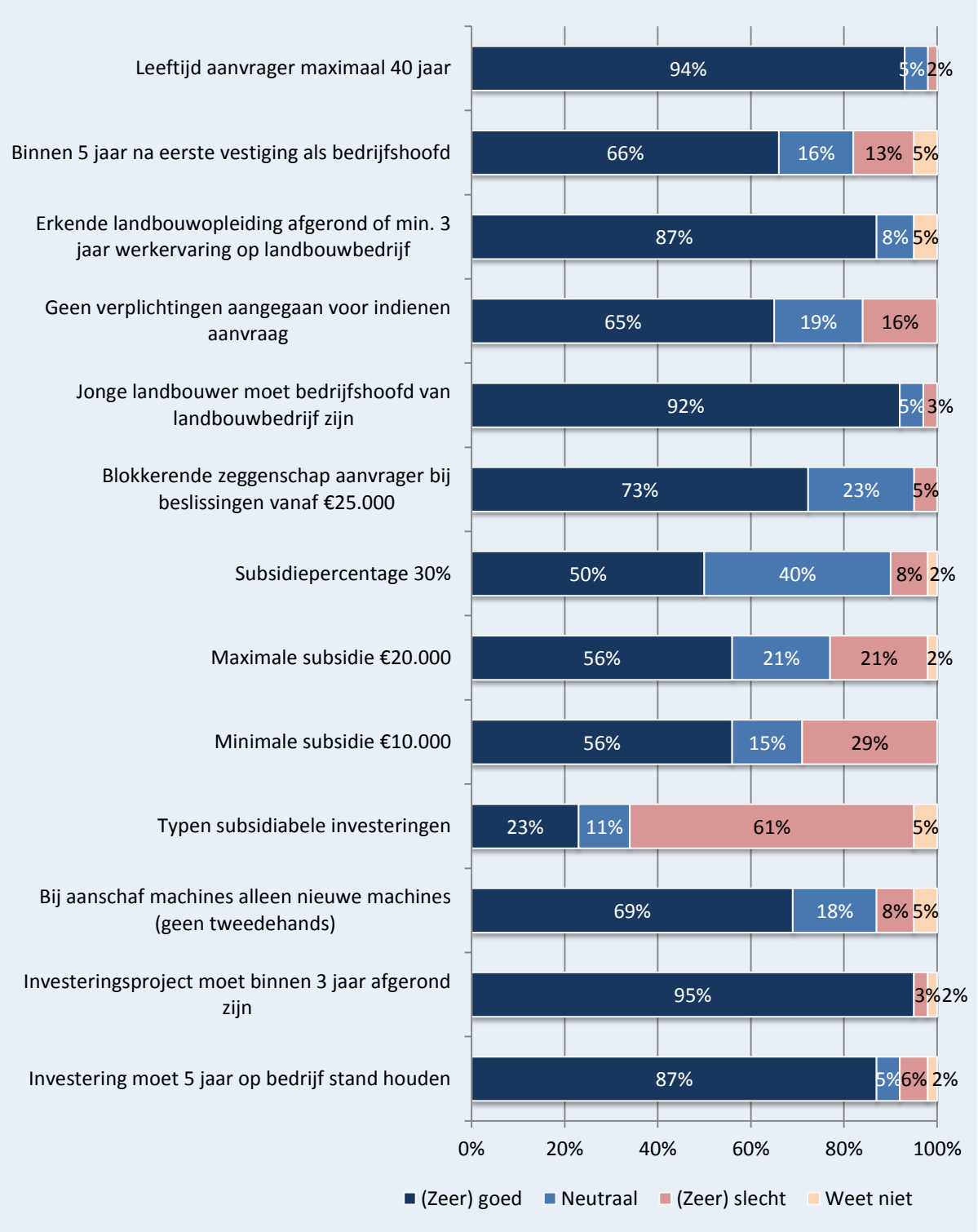
- investeringscategorieën waren (tot op het laatst) onduidelijk (2 keer genoemd)
- onduidelijk of je binnen meerdere categorieën mocht investeren (1)

Bij de adviseurs was sprake van een meer diffuus beeld. Vier adviseurs beoordeelden de duidelijkheid van de voorwaarden als (zeer) goed terwijl eveneens vier adviseurs hier neutraal over waren. Deze laatste adviseurs vonden de voorwaarden niet (altijd) duidelijk maar het ging hen ook te ver om daarmee de duidelijkheid van de voorwaarden als '(zeer) slecht' te kwalificeren. Twee adviseurs bestempelden de duidelijkheid van de voorwaarden wel als (zeer) slecht. Deze adviseurs voerden als reden daarvoor op dat het lange tijd onduidelijk bleef welke typen investeringen voor subsidie in aanmerking kwamen omdat de investeringslijst pas op het laatste moment beschikbaar kwam.

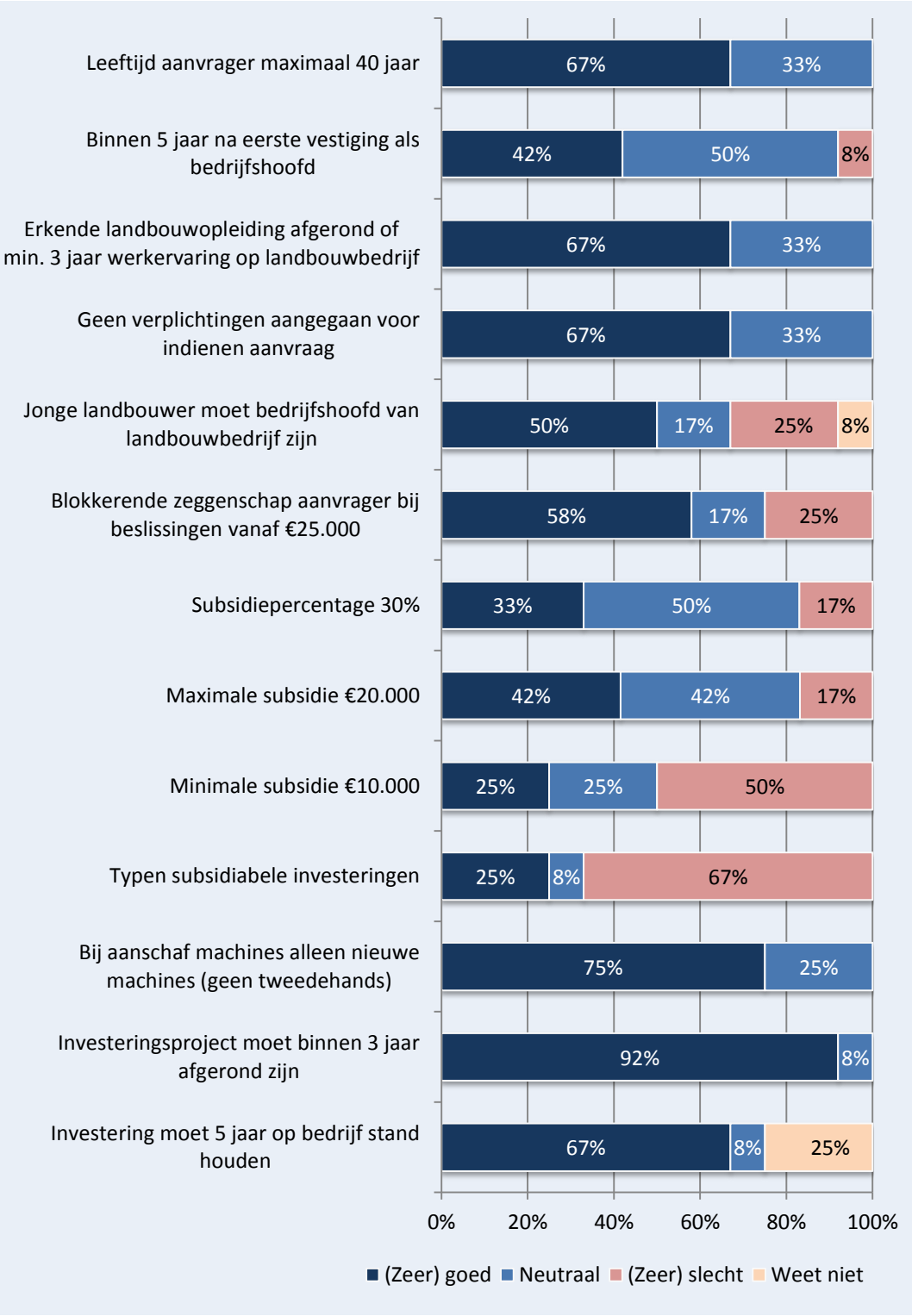
In de gesprekken met zowel adviseurs als aanvragers hebben we ook aandacht besteed aan de ***beoordeling*** van een aantal ***specifieke voorwaarden*** die van toepassing waren

voor de eerste openstelling van de regeling. De voorwaarden die daarbij de revue gepasseerd zijn, hebben we in de figuren 3.5a en 3.5b opgenomen. Daaruit zien we bijvoorbeeld dat aanvragers op het moment van aanvragen niet ouder dan 40 jaar mochten zijn. Andere belangrijke voorwaarden waren dat aanvragers bedrijfshoofd moesten zijn en zich voor het eerst als bedrijfshoofd op een landbouwbedrijf gevestigd moesten hebben.

Figuur 3.5a Beoordeling voorwaarden eerste openstelling door aanvragers (N=62)

Figuur 3.5b Beoordeling voorwaarden eerste openstelling door adviseurs (N=12)

Uit bovenstaande figuren kan een aantal conclusies worden gedestilleerd. Allereerst zien we dat de ***meeste voorwaarden*** van de eerste openstelling door een (ruime) meerderheid van zowel de aanvragers als de adviseurs ***(vrij) positief beoordeeld*** worden. Over het algemeen zijn de aanvragers daar (nog) positiever over dan de adviseurs. Zo zijn vrijwel alle aanvragers positief over de voorwaarde dat een aanvrager bedrijfshoofd moet zijn terwijl maar de helft van de adviseurs daar positief over was. Andere voorwaarden waarover meer dan driekwart van de aanvragers positief waren zijn:

- de leeftijdseis van 40 jaar
- een afgeronde landbouwopleiding of drie jaar werkervaring op een landbouwbedrijf
- dat de aanvrager voor het eerst bedrijfshoofd op een landbouwbedrijf moest zijn
- dat het investeringsproject binnen drie jaar na beschikking afgerond moet zijn
- dat de investering minstens vijf jaar op het bedrijf stand moet houden

Aanvragers en adviseurs hebben verreweg de ***meeste moeite*** met de voorwaarde dat ***alleen voor bepaalde typen investeringen subsidie*** kon worden verkregen. Hiermee wordt in feite de investeringslijst bedoeld die in hoofdstuk 2 al ter sprake is gekomen. Slechts een kwart van de aanvragers en de adviseurs is hier positief over. Ook vanuit de vertegenwoordigers van de (N)AJK zijn de nodige kritische noten bij deze investeringslijst geplaatst.

De belangrijkste kritiekpunten op de investeringslijst – zoals die vanuit aanvragers, adviseurs en (N)AJK-vertegenwoordigers naar voren zijn gebracht – laten zich als volgt samenvatten:

- de lijst was (veel) te kort
- het zijn (deels) 'luxe' investeringen die een jonge landbouwer – zeker indien hij of zij het bedrijf echt overgenomen heeft – zich niet (zelfstandig) kan permitteren (bijvoorbeeld windmolens, mestvergister)
- een deel van de investeringen op de lijst handelt niet direct om investeringen die een jonge landbouwer moet plegen om het bedrijf door te zetten/levensvatbaar te houden (bijvoorbeeld GPS en koeienmatrassen)
- er staan investeringen op die qua kosten in geen verhouding staan tot de subsidie (windmolens)
- voor windturbines is eigenlijk altijd vergunning nodig
- de lijst is 'scheef verdeeld': voor de akkerbouw is het bijvoorbeeld eenvoudiger om subsidie te verwerven dan voor de veeteelt
- de lijst bevat items waarmee het lastig is om aan de drempelwaarde van de subsidiabele kosten te voldoen. Zo moesten jonge agrariërs bijvoorbeeld wel heel veel koeienmatrassen kopen – zeker bij een samenwerkingsverband met 'aftrek' van niet-jonge landbouwers – om zoveel subsidiabele kosten te maken dat de minimale grens van 10.000 euro subsidie 'gepasseerd' werd

Over het ***subsidiepercentage*** en de ***maximale*** en ***minimale subsidie*** is (ongeveer) de helft van de aanvragers positief. Bij adviseurs komen deze aandelen (nog) wat lager uit. De maximale omvang en procentuele bijdrage vanuit de JoLa-regeling wordt door een deel van de respondenten dus als 'karig' ervaren. Bij de beoordeling van het subsidie-percentage speelt ook mee, zoals we eerder in deze rapportage hebben geconstateerd, dat het feitelijke ondersteuningspercentage veel lager uit kon vallen dan 30%. Hiervan kon sprake zijn indien er kortingen op de subsidiabele kosten doorgevoerd werden vanwege het feit dat er ook niet-jonge agrariërs in het samenwerkingsverband participeerden (zie hiervoor).

Dat een deel van de aanvragers en (met name) adviseurs niet enthousiast was over de vereiste minimale omvang van de subsidie heeft er vooral mee te maken dat het voor bepaalde typen investeringen lastig kon zijn om de kritische drempelwaarde te halen. Hierbij is dus, zoals hierboven aangegeven, vooral het voorbeeld van koeienmatrassen genoemd. Ook zijn vanuit een aantal aanvragers, adviseurs en vertegenwoordigers van de (N)AJK kritische kanttekeningen geplaatst bij de additionele voorwaarde dat er sprake

moest zijn van een minimaal investeringsbedrag van 20.000 euro per fysieke investering. Dit wordt door de betreffende respondenten als een extra (en onnodige) drempel aangemerkt om voor JoLa-subsidie in aanmerking te komen.

Vanuit vertegenwoordigers van de (N)AJK is verder nog naar voren gebracht dat het gegeven dat ook jonge landbouwers in een samenwerkingsverband - die het bedrijf feitelijk nog niet overgenomen hebben - in aanmerking konden komen voor de subsidie, als een zwak punt van de regeling gezien wordt. Dit omdat hiermee:

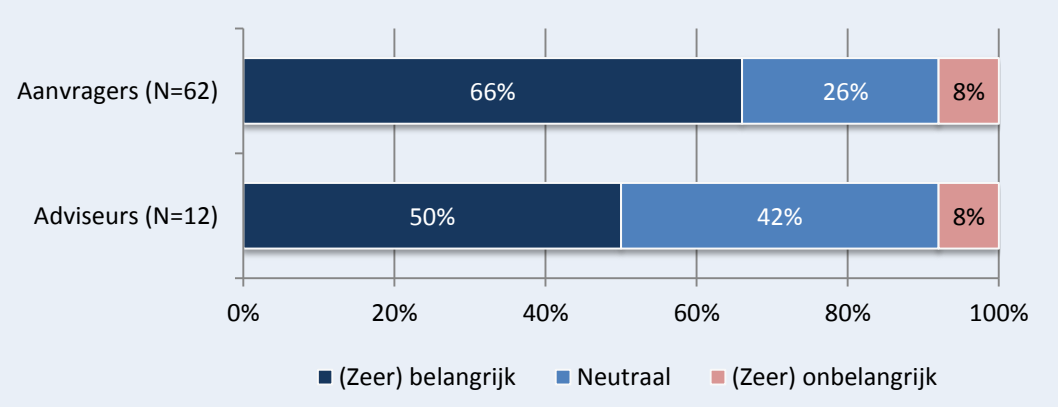
- in de hand gewerkt kan worden dat jonge landbouwers snel tot een samenwerkingsverband toetreden om zo in aanmerking te komen voor subsidie vanuit de JoLa-regeling
- de subsidie deels 'weg kan vloeien' naar niet-jonge landbouwers in een samenwerkingsverband
- ook niet-jonge landbouwers inspraak kunnen hebben in de aanwending van de JoLa-subsidie. Dit terwijl het de bedoeling van de JoLa-regeling is om jonge landbouwers te ondersteunen om het bedrijf naar eigen inzicht toekomstbestendig te maken
- bereikt kan worden dat jonge agrariërs geen beroep meer op de regeling kunnen doen op het moment dat zij het meeste behoefte hebben aan ondersteuning vanuit de JoLa-regeling, namelijk direct na te overname van een agrarisch bedrijf

In hoofdstuk 2 is al ter sprake gekomen dat de voorwaarde dat ook jonge 'maten', die het bedrijf (nog) niet volledig overgenomen hebben, in aanmerking komen voor JoLa-subsidie ingegeven is vanuit de EU-regelgeving. Daarmee mocht deze doelgroep dus ook niet uitgesloten worden van de JoLa-regeling.

3.3 Meerwaarde JoLa-regeling

Om zicht te krijgen op de meerwaarde van de ondersteuning hebben we jonge landbouwers allereerst de vraag gesteld hoe ***belangrijk*** het ***investeringsproject*** voor hun ***bedrijf*** is waarvoor ze subsidie vanuit de JoLa-regeling aangevraagd hebben. Immers, het maakt wat dit aangaat natuurlijk verschil of de subsidie aangewend wordt voor investeringen die van (groot) belang zijn voor het bedrijf van de jonge landbouwer of dat daarmee investeringen ondersteund worden die daarvoor niet of nauwelijks relevant zijn. Aan de adviseurs hebben we een vergelijkbare vraag gesteld, namelijk wat naar hun inschatting gemiddeld gezien het belang van de JoLa-investeringsprojecten voor hun cliënten is. Figuur 3.6 geeft inzicht in de resultaten van deze vraagstelling.

Figuur 3.6 Belang JoLa-investeringsprojecten voor bedrijf van jonge landbouwers

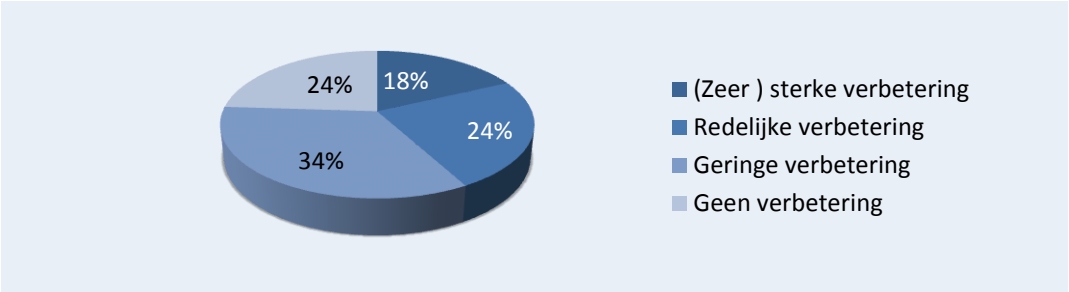
Het blijkt dat een ruime meerderheid van de aanvragers de JoLa-investeringsprojecten als (zeer) belangrijk beschouwt voor het eigen bedrijf. Ook de helft van de adviseurs is de mening toegedaan dat de JoLa-investeringen over het algemeen (zeer) belangrijk zijn voor de bedrijven van de jonge landbouwers. Als 'spiegelbeeld' van het voorgaande hebben slechts vijf aanvragers (8%) gemeld dat de JoLa-investeringsprojecten (zeer) onbelangrijk zijn voor hun bedrijf.

Twee derde deel van de aanvragers heeft de JoLa-investeringsprojecten dus als (zeer) belangrijk voor het eigen bedrijf aangemerkt. Deze aanvragers onderbouwden dit door er op te wijzen dat hun JoLa-investeringsproject kan resulteren in:

- kostenbesparingen (13 keer genoemd)
- verbetering van het imago (9)
- duurzaamheidswinst (6)
- verbetering van de concurrentiepositie (6)
- efficiency in het werk (6)
- een hoger rendement (5)
- verbetering van het dierenwelzijn (5)
- gezond houden van gewassen (3)
- verbetering van de grond (3)
- minimalisering van het gebruik van bestrijdingsmiddelen (2)
- modernisering van het bedrijf (2)

Samenhangend met het voorgaande zijn we ook nagegaan in hoeverre aanvragers verwachten dat met de JoLa-investeringsprojecten de ***concurrentiekracht*** van hun bedrijf ***versterkt*** kan worden (zie figuur 3.7).

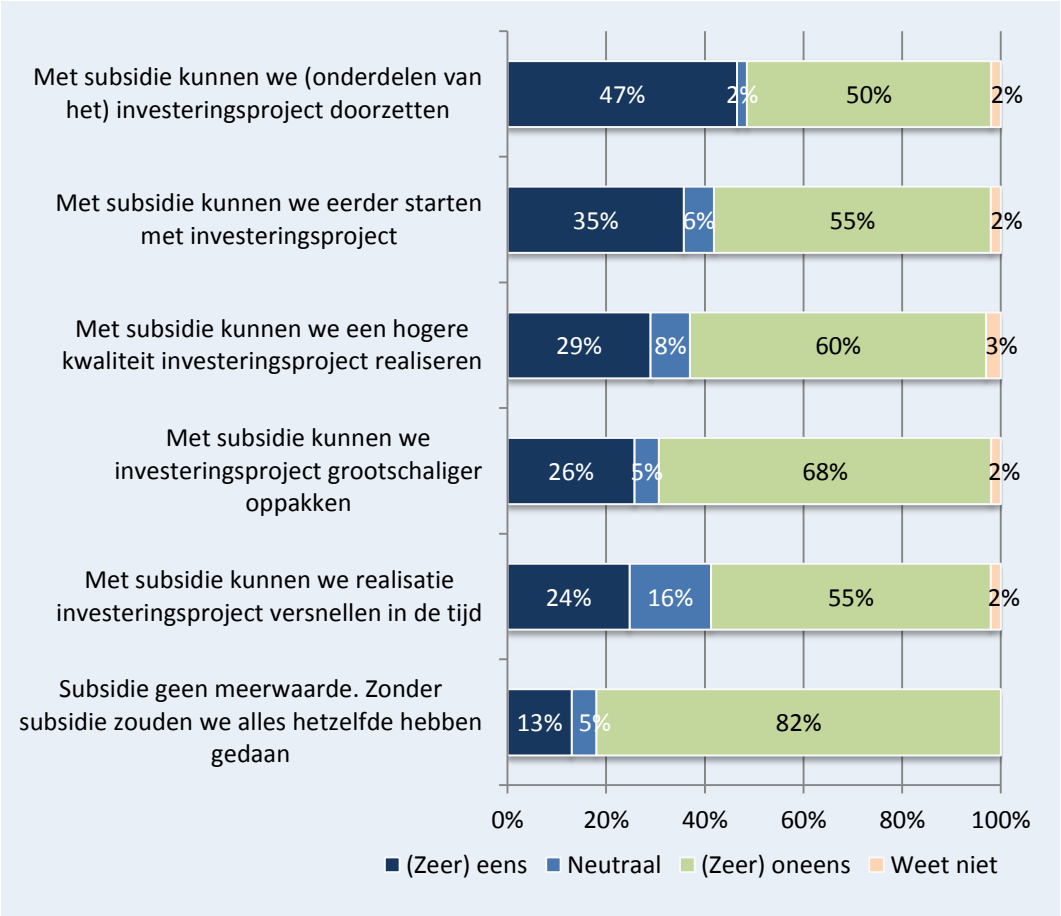
Figuur 3.7 Verwachte impact JoLa-investeringsprojecten op concurrentiekracht bedrijf, volgens aanvragers (N=62)

Uit bovenstaande figuur volgt dat ruim twee op de vijf aanvragers een (zeer) sterke of redelijke verbetering van de concurrentiekracht van hun bedrijf verwacht te realiseren met de investeringsprojecten die voor de JoLa-regeling ingediend zijn. Bij ongeveer een derde deel van de aanvragers gaat het om een geringe verbetering terwijl circa een kwart van de aanvragers geen impact op de concurrentiekracht van hun bedrijf voorziet.

Om nader zicht te krijgen op het ***belang*** van de ***financiële ondersteuning*** vanuit de eerste openstelling van de regeling hebben we de aanvragers een aantal stellingen voorgelegd. Figuur 3.8 bevat deze stellingen en ook de beoordeling daarvan door de aanvragers.

Figuur 3.8 Belang van de JoLa-subsidie voor de investeringsprojecten, volgens aanvragers (N=62)

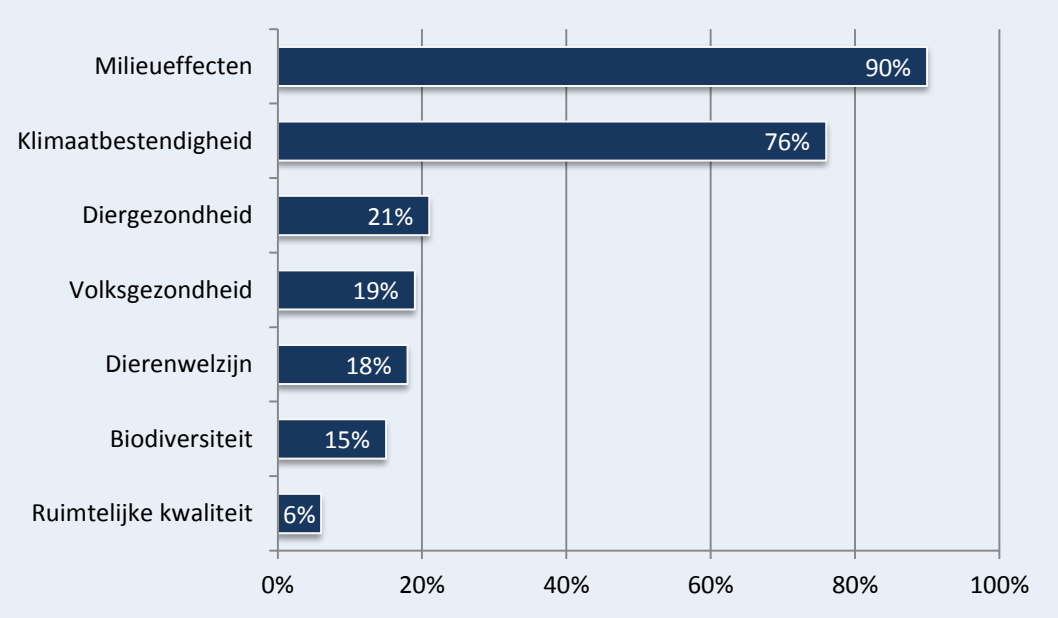

Uit de resultaten van bovenstaande figuur kan worden geconcludeerd dat de ***JoLa-subsidie*** voor het ***overgrote deel*** (87%) van de aanvragers ***impact*** heeft op hun voorgenomen ***investeringsprojecten***. Zo zien we dat ongeveer de helft van de aanvragers (onderdelen van) het investeringsproject niet door zou zetten zonder subsidie. Bij ruim een derde deel van de aanvragers zou het missen van de subsidie resulteren in een vertraging in de realisatie van hun investeringsproject. Bijna een derde deel van de aanvragers zou zonder de JoLa-subsidie hun investeringsproject niet met dezelfde kwaliteit uit kunnen voeren. Ongeveer een kwart van de aanvragers zou zonder de JoLa-subsidie hun investeringsproject kleinschaliger uitvoeren of meer over de tijd uitsmeren.

Per saldo duiden de resultaten van figuur 3.8 er dan ook op dat het ***free riders effect*** van de eerste openstelling van de JoLa-regeling vrij ***beperkt*** is. Slechts 13% van de aanvragers heeft namelijk gemeld dat de subsidie vanuit deze openstelling geen impact heeft op hun voorgenomen investeringsproject(en) die zij voor de JoLa-regeling ingediend hebben. Voor deze aanvragers is de subsidie vooral een financiële meevaller.

Bij het raadplegen van aanvragers zijn we verder nagegaan welke ***typen duurzaamheidseffecten*** zij met hun investeringsprojecten verwachten te realiseren. Uit figuur 3.9 komt naar voren dat twee typen effecten er wat dit aangaat uitspringen, namelijk milieueffecten en effecten op klimaatbestendigheid. Op grotere afstand volgen dan duurzaamheidseffecten die gerelateerd zijn aan diergezondheid, volksgezondheid, dierenwelzijn en biodiversiteit. Slecht vier aanvragers hebben aangegeven dat hun investeringsproject ook een positieve impact op de ruimtelijke kwaliteit heeft.

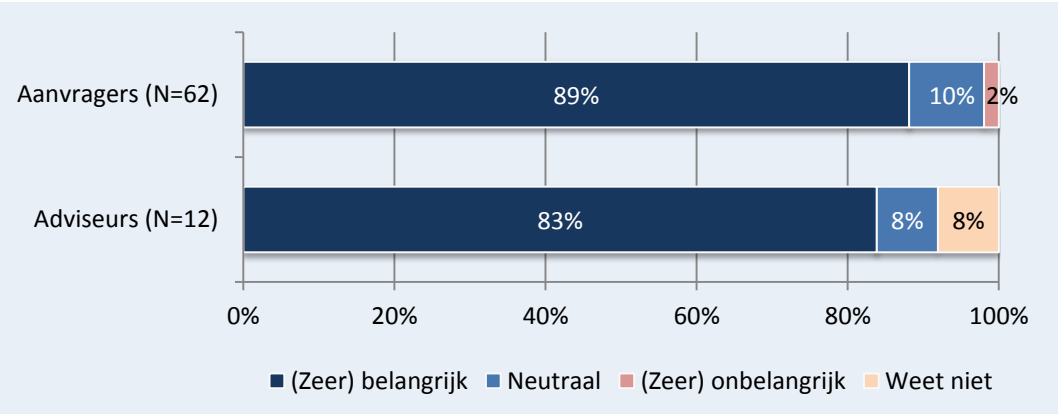
Figuur 3.9 Verwachte duurzaamheidseffecten van het investeringsproject, volgens aanvragers (N=62)

3.4 Wensen voor toekomstige inhoud en voorwaarden JoLa

In de gesprekken met aanvragers en adviseurs hebben we de vraag gesteld welk ***belang*** zij hechten aan ***continuering*** van de ***JoLa-regeling***. Uit figuur 3.10 blijkt dat het overgrote deel van beide typen respondenten het (zeer) belangrijk vindt dat deze regeling voortgezet wordt. Slechts één adviseur en één aanvrager vonden dit (zeer) onbelangrijk.

Figuur 3.10 Belang instandhouding regeling voor jonge landbouwers in toekomst

Ook vanuit de gesprekken met vertegenwoordigers van het (N)AJK is het belang van continuering van de JoLa-regeling onderschreven. Als argument daarvoor is vooral genoemd dat het financieel gezien niet eenvoudig is om een agrarisch bedrijf over te nemen. De JoLa-regeling geeft hiervoor dan een steuntje in de rug en biedt tegelijkertijd de kans om een slag te maken met het moderniseren en verduurzamen van het bedrijf. Oftewel, om het bedrijf toekomstbestendig(er) te maken.

We hebben zowel de aanvragers als de adviseurs gevraagd naar eventueel wenselijke ***aanpassingen*** in de ***inhoud of voorwaarden*** van de JoLa-regeling. Tabel 3.1 geeft inzicht in de punten die daarbij aangedragen zijn.

Tabel 3.1 Wenselijke veranderingen in inhoud/voorwaarden JoLa-regeling

Antwoordcategorie	Aanvragers (N=62)	Adviseurs (N=12)
Wel veranderingen, namelijk:	**67%**	**75%**
▪ Bredere of geen investeringslijst	57%	55%
▪ Lager minimum subsidiebedrag	26%	33%
▪ Kunnen aanvragen tot 10 jaar na wording bedrijfshoofd	7%	-
▪ Lagere of geen korting voor jonge landbouwers in maatschap	5%	11%
▪ Puntensysteem weglaten	5%	-
▪ Niet specifiek richten op duurzaamheid	5%	-
▪ Hoger maximum bedrag	2%	11%
▪ Eis bedrijfshoofd laten varen	2%	11%
▪ Optie 1 voor subsidieverlening skippen	2%	-
▪ Langere openstellingsperiode	2%	-
▪ Landelijke voorwaarden (geen verschillen per provincie)	2%	-
▪ Subsidie mogen stapelen met andere subsidies	2%	-
▪ Aanvragen indienen voor meerdere investeringscategorieën	2%	-
▪ Geen subsidie als bedrijf nog niet geheel is overgenomen	2%	-
▪ Geen blokkerende zeggenschap jonge landbouwer eisen	2%	-
▪ Hoger subsidiepercentage	-	22%
▪ Eis eerste vestiging als bedrijfshoofd laten varen	-	11%
Geen veranderingen	**32%**	**25%**

Voor ongeveer een derde deel van de aanvragers en een kwart van de adviseurs zijn aanpassingen in de inhoud en voorwaarden van de JoLa-regeling niet direct noodzakelijk. Het merendeel van zowel de aanvragers als de adviseurs heeft hiervoor dus wel ideeën. Deze respondenten pleiten met name voor ***aanpassingen*** in de ***investeringslijst***.

Dit laatste kan in de optiek van deze respondenten dan op een tweetal wijzen plaatsvinden. Enerzijds kan er voor gekozen worden om de investeringslijst van de eerste openstelling uit te breiden met andere investeringscategorieën. Anderzijds is een deel van deze respondenten er voorstander van om het idee van het investeringslijst helemaal los te laten. Deze respondenten pleiten er voor om meer in algemene termen te beschrijven waar subsidiabele investeringsprojecten aan moeten voldoen. Of, anders geformuleerd, welke typen duurzaamheidseffecten met deze projecten gerealiseerd dienen te worden. Het is dan vervolgens aan de aanvragers om in hun aanvraag te onderbouwen dat dergelijke effecten gerealiseerd worden met hun investeringsprojecten. Vanuit de gesprekken met het Regiebureau POP en de provincies is overigens gebleken dat bij de eerste openstelling van de regeling bewust afgezien is van deze laatste variant. Dit vanwege de daarmee gepaard gaande hoge(re) uitvoeringskosten. Immers, RVO.nl en/of een Adviescommissie moet dan per aanvraag verschillende typen duurzaamheids-effecten beoordelen.

Een ander verbeterpunt dat er in tabel 3.1 wat uitspringt, maar wel duidelijk minder dan de wenselijke aanpassingen in de investeringslijst, heeft betrekking op ***verlaging*** van het vereiste ***minimum subsidiebedrag***. Ongeveer een kwart van de aanvragers en een

derde deel van de adviseurs, die suggesties hadden voor aanpassingen in de inhoud of voorwaarden, bracht dit namelijk als wens naar voren. In het voorgaande zijn we al ingegaan op de redenen voor deze suggestie. Voor bepaalde typen investeringen en/of aanvragers (met diverse 'ouderen' in een samenwerkingsverband) kon het lastig zijn om de kritische drempelwaarde voor de minimale subsidie te halen. Overigens is ook deze voorwaarde, zo is uit de raadpleging van vertegenwoordigers van het Regiebureau POP en de provincies gebleken, met name ingegeven om de uitvoeringskosten beheersbaar te houden. Bij een lager minimum subsidiebedrag dient RVO.nl meer investeringsprojecten te committeren, te monitoren en (uiteindelijk) de subsidie vast te stellen. Daarnaast dienen – vanuit het oogpunt van proportionaliteit bij de inzet van middelen – de kosten die worden gemaakt om een subsidie te vergeven, in verhouding te staan met het te vergeven subsidiebedrag.

De overige suggesties voor aanpassingen in de inhoud en voorwaarden, zoals in tabel 3.1 opgenomen, zijn maar door een beperkt aantal aanvragers en/of adviseurs naar voren gebracht.

Hierboven kwam al naar voren dat een aanzienlijk deel van zowel de aanvragers als de adviseurs graag aanpassingen in de ***investeringslijst*** doorgevoerd zou willen zien. Ook vanuit de vertegenwoordigers van de belangenorganisaties ((N)AJK) is dit dus bepleit. Daarom zijn we allereerst nagegaan welke ***toevoegingen*** aan deze lijst aanvragers en adviseurs graag doorgevoerd zouden willen zien. Ruim twee op de vijf aanvragers en vrijwel alle adviseurs konden hiervoor ideeën aanreiken. In tabel 3.2 zien we dat deze aanvragers en adviseurs er in de eerste plaats voor pleiten om de investeringslijst los te laten en te gaan werken met een meer algemene beschrijving van de typen effecten die met de investeringsprojecten gerealiseerd dienen te worden. In het bovenstaande hebben we daar al aandacht aan besteed zodat we hier niet in herhaling treden.

In de tweede plaats zou een deel van deze aanvragers en adviseurs er voorstander van zijn om de mogelijkheden voor subsidiëring van investeringen in ***duurzame stallen*** te verruimen. Andere suggesties voor toevoegingen van typen investeringen, zoals opgenomen in tabel 3.2, zijn meer op incidentele basis genoemd door aanvragers en/of adviseurs.

Tabel 3.2 Gewenste toevoegingen investeringslijst JoLa-regeling

Antwoordcategorie	Aanvragers (N=62)	Adviseurs (N=12)
Wel investeringen toevoegen, namelijk:	**40%**	**92%**
▪ Algemener formuleren	28%	55%
▪ Duurzame stallen (bijv. isolatie)	32%	18%
▪ Automatische voedersystemen	8%	9%
▪ Luchtwassers	4%	9%
▪ Melkrobot	4%	9%
▪ Koelinstallatie	4%	-
▪ Investeringen gericht op de biologische sector	4%	-
▪ Paden voor weidegang	4%	-
▪ Luchtdruksysteem voor banden (voor juiste spanning)	4%	-
▪ Warmtewinning installatie	4%	-
▪ Bewaarplaats	4%	-
▪ Spoelsystemen	4%	-
▪ Warmtewisselaars	-	9%
▪ Registratie watergebruik	-	9%
▪ Mestschuif robot	-	9%
Geen investeringen toevoegen	**26%**	**-**
Weet niet	**34%**	**8%**

Als 'spiegelbeeld' van het voorgaande zijn we ook nagegaan in hoeverre aanvragers en adviseurs er voorstander van zijn om in toekomstige openstellingen bepaalde typen investeringen ***'af te voeren'*** van de lijst zoals die in de eerste openstelling gehanteerd is (zie tabel 3.3). De helft van de ***adviseurs*** had hier inderdaad suggesties voor. Deze adviseurs noemden vooral ***windmolens***. De reden hiervoor is dat investeringen in windmolens in geen verhouding staan tot de subsidie. '*Iemand die in staat is om een windmolen te financieren heeft de JoLa-subsidie zeker niet nodig*', aldus één van de geraadpleegde adviseurs.

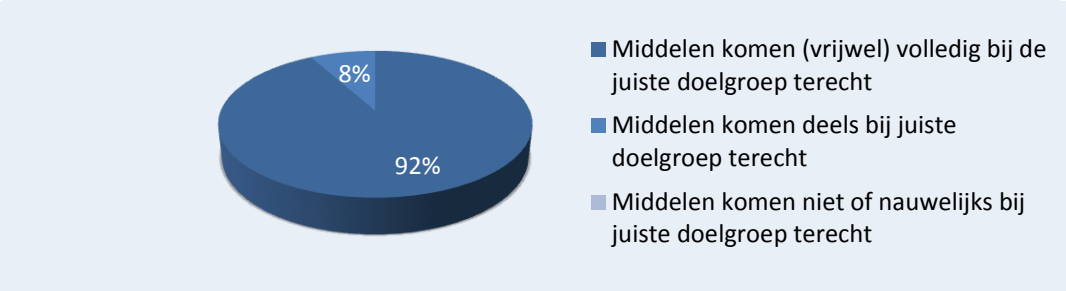
Tabel 3.3 Gewenste verwijderingen van investeringslijst JoLa-regeling

Antwoordcategorie	Aanvragers (N=62)	Adviseurs (N=12)
Wel investeringen afvoeren, namelijk:	**15%**	**50%**
▪ Machines voor niet kerende grondbewerking	22%	-
▪ GPS voor precisie bemesting/gewasbescherming	22%	-
▪ Machine voor spitten en zaaien tegelijk	22%	-
▪ Koeienmatrassen	22%	-
▪ Windmolen	11%	67%
▪ GPS voor koeien	11%	17%
▪ Warmtekracht	-	17%
Niets afvoeren	**63%**	**17%**
Weet niet	**23%**	**33%**

Verder had maar een beperkt deel van de aanvragers, namelijk 9 aanvragers, ideeën voor het afvoeren van bepaalde typen investeringen van de lijst zoals die voor de eerste openstelling gehanteerd is. Daarbij werden wisselende voorbeelden genoemd en was er dus niet sprake van één of enkele typen investeringen die er uitsprong(en).

In het voorgaande kwam al ter sprake dat het (N)AJK moeite heeft met het feit dat, vanwege EU-regelgeving, ook jonge landbouwers voor JoLa-subsidie in aanmerking kunnen komen die participeren in een samenwerkingsverband en het bedrijf nog niet volledig overgenomen hebben. Mede daarom hebben we de adviseurs gevraagd om een inschatting te maken van de mate waarin de JoLa-subsidiemiddelen bij de jonge landbouwers terechtkomen en (dus) niet bij andere ('oudere') partners in het samenwerkingsverband. Figuur 3.13 geeft inzicht in de beantwoording van deze vraag door de adviseurs.

Figuur 3.13 Mate waarin JoLa-subsidiemiddelen bij jonge landbouwers terechtkomen, volgens adviseurs (N=12)

We zien dat vrijwel alle geraadpleegde adviseurs inschatten dat de JoLa-subsidie vanuit de eerste openstelling (vrijwel) volledig bij de doelgroep jonge landbouwers terechtkomt. Slechts één adviseur heeft aangegeven dat hiervan deels sprake is. Desgevraagd zagen de adviseurs (dan) ook geen noodzaak om in toekomstige openstellingen veranderingen door te voeren om te bevorderen dat de JoLa-subsidie nog meer ten goede komt van de doelgroep jonge landbouwers. Hiervan was in de optiek van de adviseurs in de eerste openstelling van de JoLa-regeling namelijk al in voldoende mate sprake.

4. Uitvoering

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staan de ervaringen met de uitvoering van de eerste openstelling van de JoLa-regeling centraal. Daartoe gaan we achtereenvolgens in op de beoordeling van de voorlichting en communicatie over de regeling (paragraaf 4.2), de ervaringen met de aanvraagprocedure (paragraaf 4.3), de dienstverlening vanuit RVO.nl en de provincies (paragraaf 4.4) en ten slotte wensen voor de toekomst (paragraaf 4.5).

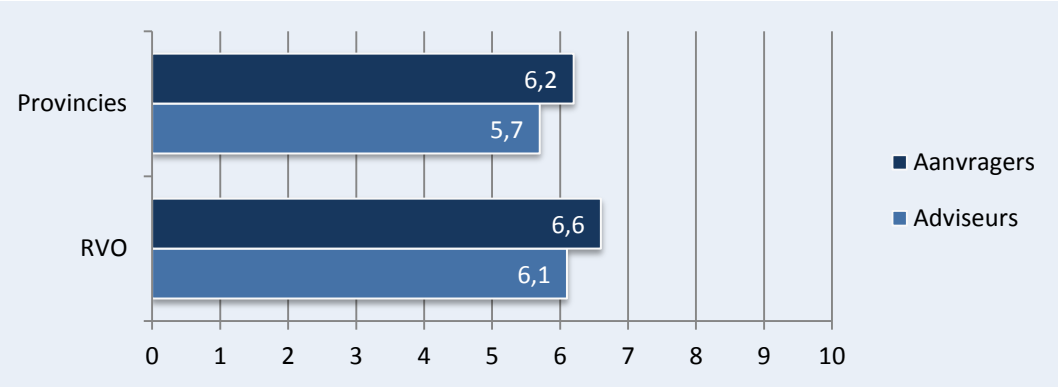
4.2 Voorlichting en communicatie

Belangrijk voor een adequate uitvoering van een subsidieregeling is dat de doelgroep de inhoud en voorwaarden van de regeling goed op het netvlies krijgen. Daarom hebben we de aanvragers en adviseurs dan ook een aantal vragen over de voorlichting en communicatie rondom de eerste openstelling van de JoLa-regeling gesteld.

Zo hebben we hen allereerst gevraagd of zij ***bekend*** waren met de informatie over de inhoud en voorwaarden zoals die destijds rondom de eerste openstelling van de regeling JoLa vanuit (websites van) RVO.nl en de provincies is verstrekt. In totaal 9 adviseurs (75%) en 35 aanvragers (56%) waren bekend met de informatieverstrekking vanuit de ***provincies***. Voor ***RVO.nl*** ging het om 12 adviseurs (100%) en 47 aanvragers (76%). Deze resultaten duiden er op dat aanvragers en adviseurs RVO.nl blijkbaar wat intensiever als informatiebron hebben gebruikt dan de provincies.

Aan de aanvragers en adviseurs, die daar mee bekend waren, hebben we vervolgens gevraagd om de ***informatievoorziening*** vanuit de provincies en RVO.nl te ***beoordelen*** met een rapportcijfer. Dit leverde het beeld op zoals weergegeven in figuur 4.1.

Figuur 4.1 Rapportcijfer informatievoorziening provincies en RVO.nl over eerste openstelling JoLa-regeling

Uit bovenstaande figuur kan een aantal conclusies worden afgeleid. Allereerst zien we dat de informatievoorziening vanuit de provincies met een (krappe) voldoende vanuit de aanvragers en de adviseurs beoordeeld wordt. De informatievoorziening vanuit RVO.nl scoort wat dit aangaat net iets hoger. Verder blijken adviseurs gemiddeld gezien iets kritischer te zijn over de informatievoorziening rondom de eerste openstelling van de JoLa-regeling dan de jonge landbouwers.

In totaal 9 aanvragers en 3 adviseurs hebben een onvoldoende gegeven voor de informatievoorziening vanuit de ***provincies***. Deze respondenten droegen daarvoor de

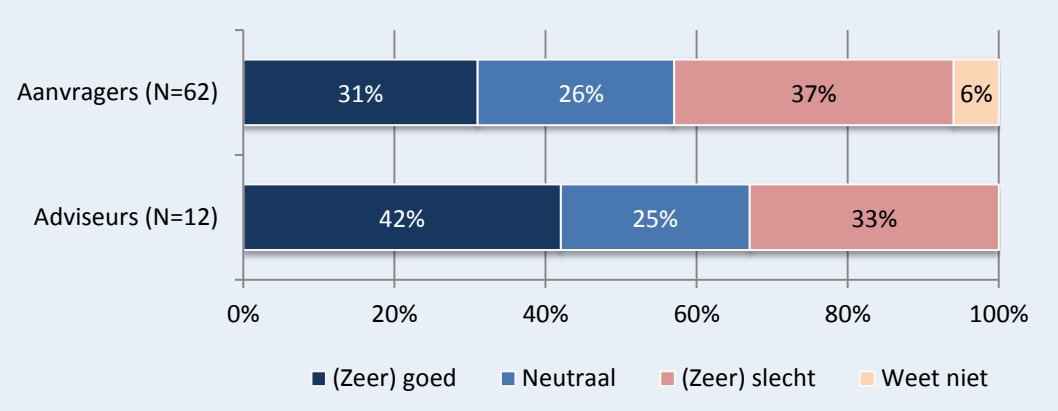
volgende redenen aan:
- voorwaarden waren (lange tijd) onduidelijk (7 keer genoemd)
- onduidelijk waarvoor je bij welke partij moest zijn (3)
- navigatie van de site was onduidelijk (2)
- puntentelling was niet duidelijk (1)
- verschillen tussen provincies waren onduidelijk (1)
- formulieren laat beschikbaar (1)

Verder gaven 11 aanvragers en 3 adviseurs een onvoldoende voor de informatie-voorziening vanuit ***RVO.nl***. Deze respondenten gaven hiervoor de volgende argumenten:
- voorwaarden waren (lange tijd) onduidelijk (7 keer genoemd)
- onduidelijk waarvoor je bij welke partij moest zijn (3)
- omslachtig om te navigeren (2)
- informatievoorziening was te laat (1)
- puntentelling was niet duidelijk (1)
- formulieren laat beschikbaar (1)

Uit bovenstaande 'kritische noten' blijkt dat een deel van de adviseurs en aanvragers de voorwaarden onduidelijk vond. Dit had vooral te maken met het lang uitblijven van de investeringslijst. Verder was het niet voor iedereen duidelijk tot welke partij men zich moest richten om bepaalde vragen beantwoord te krijgen (zie ook verderop).

In aanvulling op het bovenstaande hebben we beide onderzoeksgroepen ook in de gelegenheid gesteld om de ***communicatie rondom de aanvraagprocedure*** te beoordelen. Uit figuur 4.2 blijkt dat zowel aanvragers als adviseurs hierover behoorlijk kritisch zijn. Van beide groepen was ongeveer een kwart neutraal in hun oordeel en een derde zelfs uitgesproken negatief over deze communicatie.

Figuur 4.2 Oordeel over communicatie rondom de aanvraagprocedure JoLa-regeling

Aan de ***aanvragers*** die '(zeer) slecht' hebben geantwoord, hebben we gevraagd om hun beoordeling toe te lichten. Daaruit kwamen de volgende kritiekpunten naar voren:
- onduidelijkheid over de beoordelingstermijn (17 keer genoemd)
- geen ontvangstbevestiging ontvangen (3)
- onduidelijke ontvangstbevestiging (2)
- ontvangstbevestiging laat gekregen(1)
- aanvullende informatie werd pas laat gevraagd (1)
- onduidelijk hoe het proces verder zou verlopen (1)

De ***adviseurs*** die negatief waren over de communicatie, gaven hiervoor de volgende argumenten:

- onduidelijkheid over de beoordelingstermijn (2 keer genoemd)
- geen ontvangstbevestiging ontvangen (1)
- medewerkers van de provincie kenden de regeling niet (1)
- onduidelijk bij welke partij je moest zijn met welke vragen (1)

Een kritiekpunt dat – met name bij de aanvragers – de boventoon voert heeft betrekking op de beoordelingstermijn. De betreffende aanvragers hebben aangegeven dat zij ten tijde van de evaluatie nog steeds geen zicht hadden op de termijn waarbinnen zij de uitslag van de beoordeling konden verwachten. Het duurt in hun optiek dus (veel) te lang voordat RVO.nl duidelijkheid verschaft over het al dan niet honoreren van hun JoLa-aanvraag. Later in dit hoofdstuk zal dan ook blijken dat diverse aanvragers pleiten voor een versnelling van de beoordelingsprocedure.

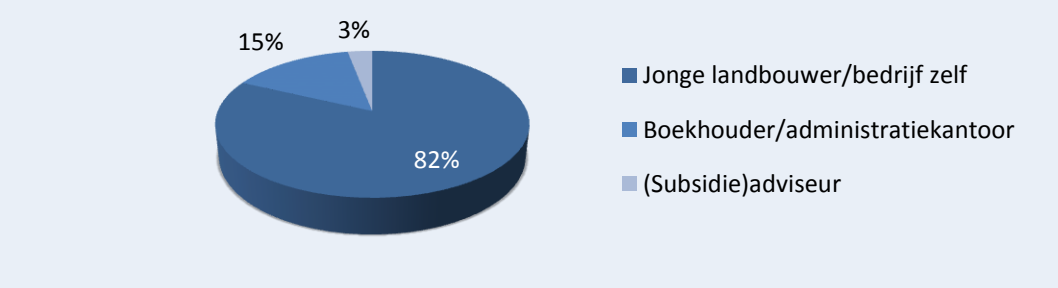
4.3 Ervaringen aanvraagprocedure

In de interviews met de verschillende typen respondentgroepen is aandacht besteed aan de ervaringen die zij hebben opgedaan met de aanvraagprocedure. In deze paragraaf presenteren we de uitkomsten hiervan. Alvorens daartoe over te gaan geven we eerst inzicht in wie het initiatief heeft genomen om een aanvraag voor de JoLa-regeling in te dienen en de rol van adviseurs bij het opstellen van de aanvraag.

Initiatief tot aanvraag

Aan de jonge landbouwers, die een aanvraag voor de eerste openstelling van de JoLa-regeling hebben ingediend, hebben we de vraag voorgelegd van wie het initiatief kwam voor het doen van deze aanvraag. Uit de antwoorden op deze vraag blijkt dat de respondenten zichzelf vaak als de initiatiefnemer zien. Bij een klein deel van de aanvragers werden zij door de boekhouder ‘aangespoord’, (subsidie)adviseurs blijken deze rol in de optiek van de jonge landbouwers nauwelijks te hebben vervuld (zie figuur 4.3).

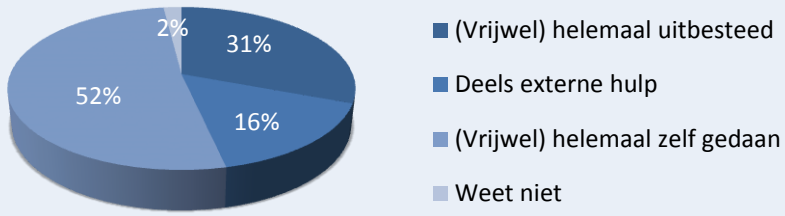
Figuur 4.3 Initiatiefnemer van de JoLa-aanvraag, volgens aanvragers (N=62)

Al dan niet hulp bij aanvragen

Bij de geraadpleegde aanvragers hebben we tevens getoetst in hoeverre zij de aanvraag voor de JoLa-regeling zelf hebben verzorgd dan wel een adviseur of andere partij hebben ingeschakeld om dit voor hen te verzorgen. Uit figuur 4.4 blijkt dat de helft van de jonge landbouwers de aanvraag ‘op eigen kracht’ heeft opgesteld en ingediend. Aan de andere kant van het spectrum heeft bijna een derde van de aanvragers dit volledig uitbesteed. Een zesde van de aanvragers heeft de aanvraag deels met externe hulp opgesteld en ingediend.

Figuur 4.4 Ondersteuning bij indienen JoLa-aanvraag, volgens aanvragers (N=62)

Aan de (32) respondenten die de aanvraag (vrijwel) helemaal ***zelf opgesteld*** hebben, is gevraagd waarom ze hiervoor gekozen hebben. Twee argumenten werden met name genoemd. In de eerste plaats was in de optiek van deze respondenten de aanvraagprocedure niet ingewikkeld en dus het opstellen van de aanvraag goed te doen. Dit argument werd door 59% van deze respondenten naar voren gebracht. In de tweede plaats gaf de helft van deze respondenten (ook) aan dat zij aanvragen voor subsidieregelingen (nagenoeg) altijd zelf doen (en dat de JoLa-regeling daarop dus geen uitzondering vormde). In aanvulling op deze twee argumenten werd door bijna een kwart (22%) van deze respondenten ook nog aangevoerd dat zij externe (subsidie)adviseurs te duur vonden.

Uit bovenstaande figuur blijkt dus dat bijna de helft van de aanvragers in meer of mindere mate ***externe hulp*** heeft gezocht bij het opstellen van de aanvraag voor de eerste openstelling van de JoLa-regeling. De redenen van deze respondenten om zich extern te laten ondersteunen zijn in tabel 4.1 weergegeven. Daaruit blijkt dat vooral de expertise van de externe (subsidie)adviseurs hiervoor een belangrijk argument is geweest. In het verlengde hiervan verwacht ruim de helft van deze respondenten dan ook dat daardoor de kans op honorering van de aanvraag stijgt. In de optiek van deze laatste respondenten draagt de deskundigheid van de externe adviseur bij aan een beter ingevulde en onderbouwde aanvraag.

Tabel 4.1 Redenen voor zoeken hulp bij opstellen aanvraag, volgens aanvragers (N=29)

Reden	Aandeel
Deskundigheid adviseur/externe partij	79%
Verwachting dat slaagkans daardoor toeneemt	52%
Ik kan zoiets niet (te ingewikkeld)	34%
Tijdgebrek bij ons	24%
We doen dat altijd bij (subsidie)regelingen	10%
De externe deskundigheid was toch (vrijwel) gratis	3%
Weet niet	3%

Percentages tellen niet op tot 100% omdat meerdere redenen opgegeven konden worden.

Volgens een derde van deze respondenten is de aanvraagprocedure te ingewikkeld om de aanvraag zelf te kunnen verzorgen, terwijl tijdgebrek bij een kwart van deze jonge landbouwers een argument vormde voor het inroepen van externe hulp.

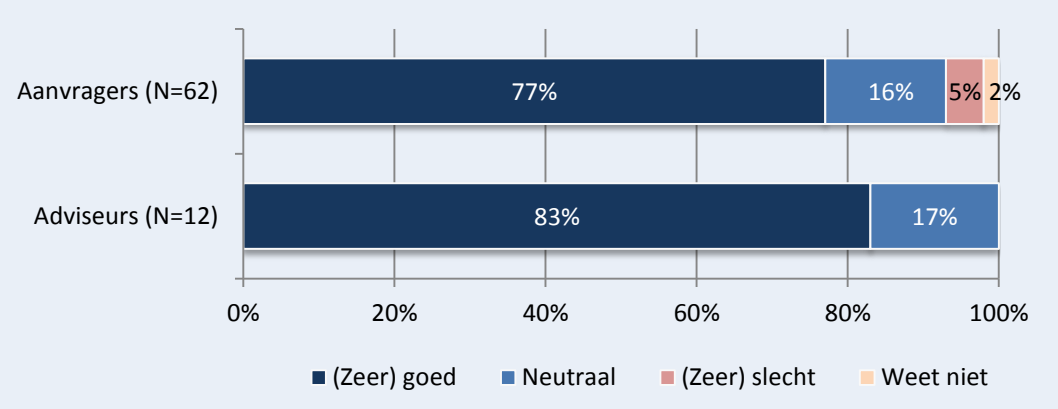
De geraadpleegde adviseurs voerden zelf ook twee argumenten aan waarom een beroep op hen is gedaan bij JoLa-aanvragen, namelijk dat zij over de benodigde deskundigheid beschikken en dat het te ingewikkeld is voor de boeren zelf.

We hebben de (29) respondenten, die voor het aanvragen van de JoLa-subsidie een beroep op een externe adviseur hebben gedaan, gevraagd om de verkregen ondersteuning te beoordelen. Op één na alle respondenten (dus 97%) waren positief of zeer positief over de werkzaamheden die de adviseur heeft verricht.

Beoordeling aanvraagprocedure

Aan zowel de jonge landbouwers als de adviseurs is gevraagd naar hun beoordeling van de ***openstellingsperiode***. Deze liep van 1 maart tot en met 15 april 2016. Uit figuur 4.5 blijkt dat een ruime meerderheid van de geraadpleegde jonge boeren en adviseurs positief was over deze periode.

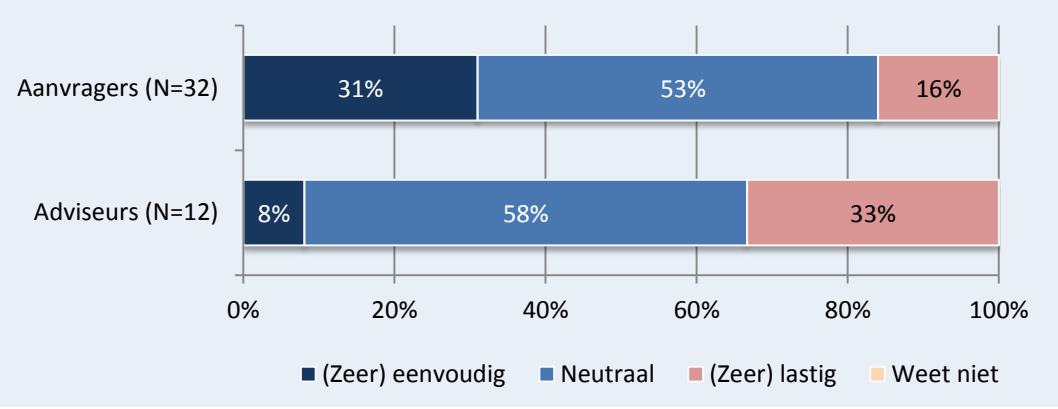
Figuur 4.5 Oordeel over openstellingsperiode

Slechts drie aanvragers waren ontevreden over de openstellingsperiode. Twee redenen werden daarbij naar voren gebracht, namelijk dat een periode van anderhalve maand te kort is en dat het drukke voorjaar geen gunstig moment is voor dergelijke procedures. Overigens is ook vanuit de belangenorganisaties (N)AJK gepleit voor een openstelling in het late najaar of de winter. Dat omdat (jonge) landbouwers dan ook plannen maken voor het nieuwe seizoen.

Aan zowel de aanvragers als de adviseurs is een aantal vragen gesteld over hun ervaringen met de aanvraagprocedure. Allereerst is aan hen gevraagd of ze het ***opstellen*** van de ***aanvraag*** als lastig hebben ervaren. In figuur 4.6 zijn de resultaten van deze vraag weergegeven. We merken overigens op dat bij aanvragers de betreffende vraag alleen gesteld is aan de (32) personen die de aanvraag geheel zelf verzorgd hebben of hiervoor deels externe ondersteuning ingeroepen hebben.

Figuur 4.6 Oordeel over opstellen aanvraag

Ongeveer een derde deel van de betreffende aanvragers vond het doen van de aanvraag (zeer) eenvoudig. Ruim de helft van de aanvragers én adviseurs was neutraal in hun oordeel. Zij vonden het opstellen van een aanvraag niet eenvoudig, maar ook niet echt lastig.

Een vijftal aanvragers vond het opstellen van de aanvraag dus wel lastig. Deze respondenten hadden met name moeite met de volgende aspecten van de aanvraag (waarbij een respondent meerdere zaken kon noemen):

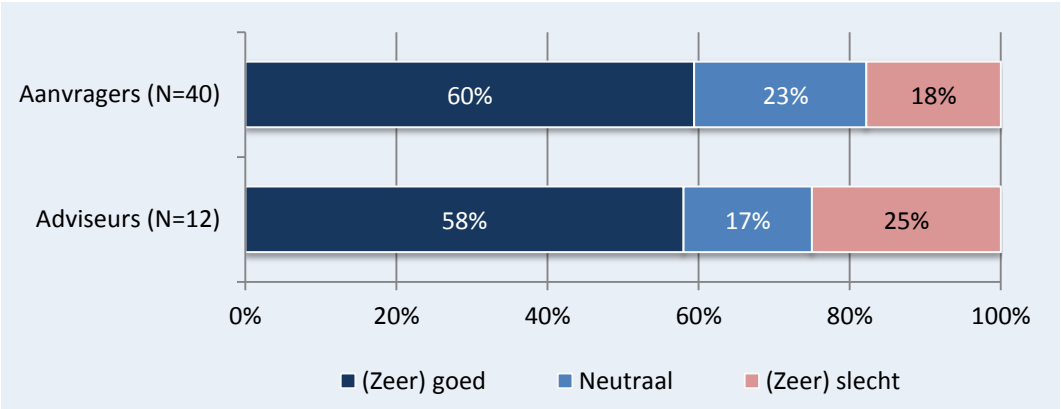
- bepalen van de investeringscategorie waarin een investering viel (2 keer genoemd)
- onduidelijkheden in voorwaarden en benodigde informatie voor aanvraag (2 keer genoemd)
- de grote hoeveelheid gegevens die gevraagd werd (1 keer genoemd)
- lastig om aan te tonen dat ik bedrijfshoofd ben (1 keer genoemd)
- keuze wijze van subsidieberekening (op basis van aantal niet-jonge landbouwers op bedrijf of aandeel in eigen vermogen van het bedrijf) (1 keer genoemd)
- berekenen aandeel eigen vermogen in het bedrijf (1 keer genoemd)

De (4) adviseurs die het opstellen van de aanvraag als (zeer) lastig kwalificeerden (ook in vergelijking tot andere regelingen), voerden hiervoor als redenen aan dat niet helder was welke informatie aangereikt moest worden (2 keer genoemd), dat de formulieren laat beschikbaar waren (1) en dat jonge boeren vooraf al keuzes moesten maken waarin zij zouden gaan investeren (1).

Aan de (42) jonge landbouwers die zelf de aanvraag verzorgd hebben of hierbij deels externe ondersteuning hebben verkregen, hebben we gevraagd hoe zij de aanvraag ingediend hebben. De overgrote meerderheid (namelijk 90%) van deze aanvragers heeft de aanvraag ***digitaal*** ingediend bij RVO.nl. Verder geeft 5% de aanvraag op papier – via het invullen van een print screen – ingediend terwijl de resterende 5% de aanvraag voor de zekerheid zowel digitaal als op papier ingediend heeft.

De respondenten die ervaring hebben met het digitaal indienen van hun aanvraag bij RVO.nl, is vervolgens gevraagd naar hun ervaringen daarmee. Ook de adviseurs hebben we gevraagd naar hun ervaringen daarmee. Figuur 4.7 bevat de resultaten van deze vraagstelling. Daaruit blijkt dat een meerderheid van de aanvragers en de adviseurs positief was over het digitaal indienen van de aanvraag bij RVO.nl. Daarentegen was ongeveer een vijfde deel van de aanvragers en een kwart van de adviseurs daar negatief over.

Figuur 4.7 Beoordeling digitaal indienen aanvraag via RVO.nl

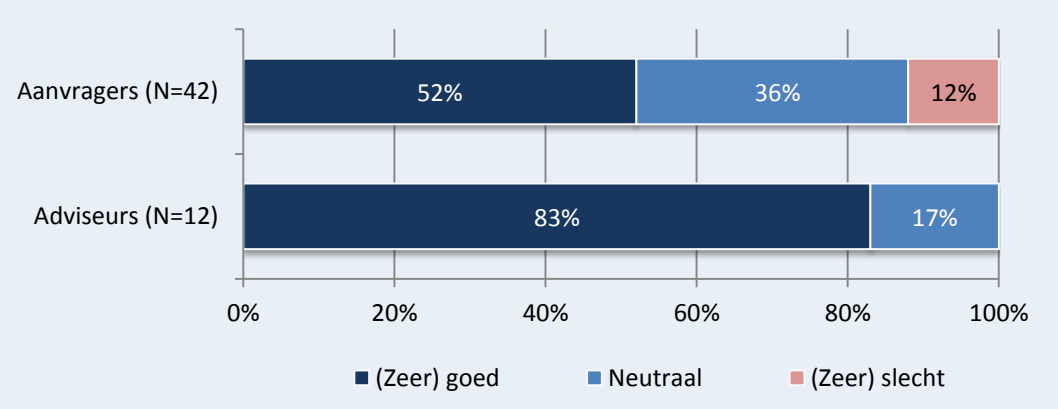
Aan de respondenten die negatief of neutraal oordeelden over het digitaal indienen van aanvragen hebben we gevraagd naar de eventuele knelpunten die zij hierbij hebben ervaren. Door de (16) aanvragers werden de volgende knelpunten naar voren gebracht:

- de applicatie liep vast (10 keer genoemd)
- kon bijlagen niet uploaden (7 keer genoemd)
- code voor het indienen van de aanvraag werd te laat naar aanvrager verzonden (1 keer genoemd)
- de website is niet meer van deze tijd: hij is traag en je kunt niet terug naar vorig scherm (1 keer genoemd)

Ook vanuit de adviseurs werden het vastlopen van de applicatie en problemen met het uploaden van bestanden als knelpunten ervaren (beide door 3 adviseurs genoemd).

In het verlengde van het voorgaande is aan aanvragers en adviseurs ook gevraagd wat ze vonden van de ***hoeveelheid gegevens*** die zij voor de subsidieaanvraag moesten aanleveren in de eerste openstelling van de JoLa-regeling. In onderstaande figuur staan de uitkomsten vervat. De uitkomsten van de aanvragers zijn gebaseerd op diegenen die de aanvraag volledig of deels zelf hebben gedaan. Uit figuur 4.8 blijkt dat ruim de helft van de aanvragers en vier op de vijf adviseurs hierover positief waren. Deze respondenten vonden de hoeveelheid aan te reiken gegevens meevallen en in verhouding staan met het subsidiebedrag dat daartegen over staat.

Figuur 4.8 Beoordeling hoeveelheid aan te reiken gegevens voor JoLa-aanvraag

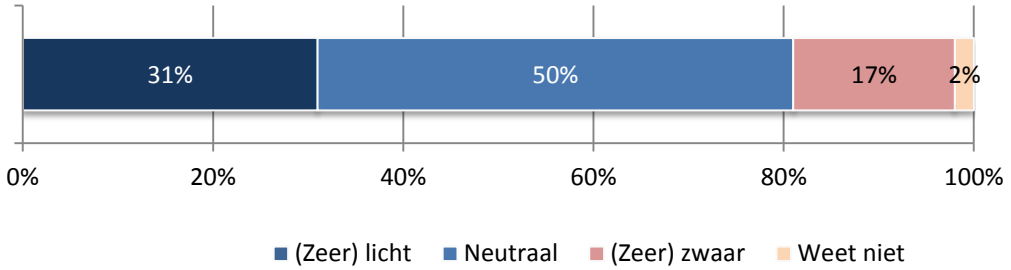

Een derde van de aanvragers en de resterende een vijfde van de adviseurs was neutraal in hun oordeel. Vijf aanvragers waren negatief over de hoeveelheid gegevens. Zij voerden hiervoor de volgende argumenten aan (elk één keer genoemd):

- er werden te veel onnodige vragen gesteld
- er werden dubbele gegevens gevraagd
- hoeveelheid gegevens staat niet in verhouding tot de omvang van de subsidie
- scannen van overname-akte was een heel karwei door de grootte van het bestand
- vragen van een accountsverklaring (voor optie 2 subsidieberekening, zie hiervoor) is te veel, jaarrekening zou afdoende moeten zijn

De aanvragers die (volledig of deels) zelf de aanvraag hebben verzorgd, zijn in de gelegenheid gesteld om de ***administratieve lasten*** van het opstellen van de aanvraag te beoordelen. Een derde van hen beoordeelt deze lasten als (zeer) licht terwijl de helft van deze aanvragers daar neutraal over was (niet licht maar ook niet heel zwaar).

Figuur 4.9 Oordeel aanvragers over administratieve lasten aanvraag JoLa-regeling (N=42)

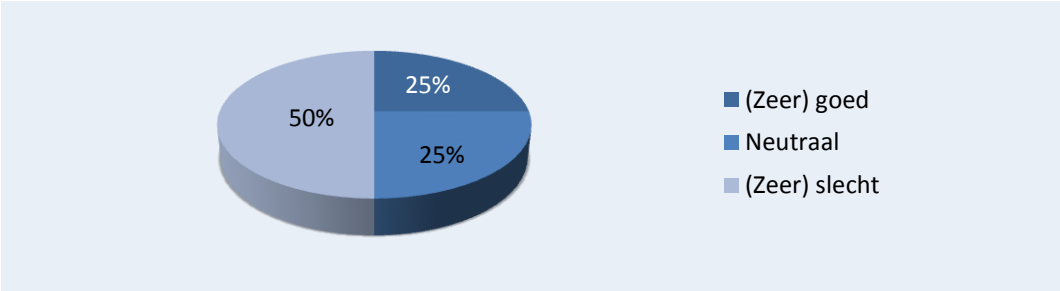
De overige (7) aanvragers hebben de administratieve lasten als zwaar of zeer zwaar ervaren. Dit beargumenteerden zij met de volgende op- en aanmerkingen (waarbij een respondent meer dan één antwoord kon geven):

- het is veel uitzoekwerk, je moet veel gegevens aanleveren (4 keer genoemd)
- door de problemen met het digitaal indienen van de aanvraag, waren we veel extra tijd kwijt (2)
- lastig om bij de aanvraag al precies te omschrijven wat de investering wordt (1)
- het berekenen van de subsidie was ingewikkeld en duurde lang (1)

Algemeen oordeel aanvraag- en beoordelingsprocedure

Gezien het feit dat de geraadpleegde adviseurs ervaring hebben opgedaan met meerdere JoLa-aanvragen kon aan hen zinvol de vraag gesteld worden wat zij – alles overziend – vonden van de aanvraag- en beoordelingsprocedure in de eerste openstelling. Uit figuur 4.10 blijkt dat de helft van hen negatief was over deze procedure.

Figuur 4.10 Algemeen oordeel aanvraag- en beoordelingsprocedure, volgens adviseurs (N=12)

De adviseurs die kritisch waren over de aanvraag- en beoordelingsprocedure voerden vooral aan dat het beoordelen van de aanvragen (veel) te lang duurt. Dit is namelijk door vijf adviseurs genoemd. Andere kritiekpunten, die elk één keer genoemd werden, zijn:

- beoordelingstermijn is onduidelijk
- medewerkers van RVO.nl kenden de regeling niet
- formulieren waren laat beschikbaar

4.4 Dienstverlening RVO.nl/provincies

In hoofdstuk 2 is al ter sprake gekomen dat bij de uitvoering van de JoLa-regeling twee partijen betrokken zijn, namelijk RVO.nl en de provincies. In deze paragraaf staan de ervaringen met de dienstverlening vanuit beide typen organisaties centraal. Alvorens de ervaringen van aanvragers en adviseurs de revue te laten passeren, geven we eerst weer hoe de geraadpleegde provinciale vertegenwoordigers tegen deze ‘constructie’ aankijken.

Ervaringen provinciale vertegenwoordigers

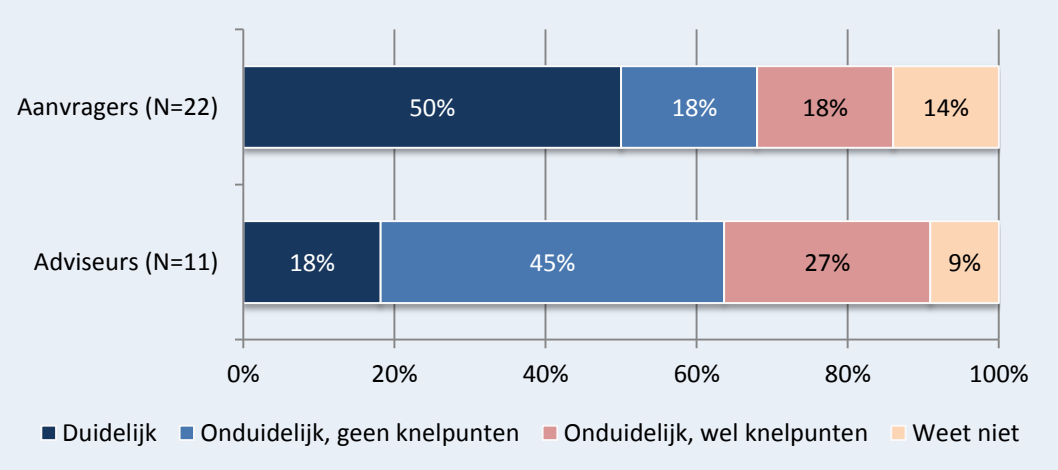
Uit de gesprekken met de provinciale vertegenwoordigers blijkt dat zij over het algemeen tevreden zijn over de rol die RVO.nl tot dusver heeft gespeeld bij de uitvoering van de eerste openstelling van de JoLa-regeling. Dit geldt zeker ook voor de voorbereidingsfase van deze openstelling waarin RVO.nl een belangrijke ondersteunende rol heeft vervuld.

Over de rolverdeling rondom de informatievoorziening over de JoLa-regeling bestaat minder tevredenheid bij de geraadpleegde vertegenwoordigers van de provincies. Zo hebben enkele provinciale vertegenwoordigers zelf ervaren dat het (blijkbaar) voor aanvragers en adviseurs niet altijd duidelijk was waar men met vragen terecht moest (zie hieronder). Samenhangend hiermee waren deze provinciale vertegenwoordigers soms ook wel wat 'verrast' over vragen die zij vanuit RVO.nl doorgespeeld kregen. Dit omdat het in hun optiek toch meer een vraag voor RVO.nl was. De consequentie was dan bijvoorbeeld dat aanvragers/adviseurs 'in de wacht werden gezet' omdat de provincie-vertegenwoordiger de vraag niet direct kon beantwoorden en daarvoor eerst contact met RVO.nl op moest nemen.

Duidelijkheid rolverdeling RVO.nl-provincies

Aan zowel aanvragers als adviseurs is gevraagd of het voor hen duidelijk was voor welke vragen over de JoLa-regeling zij bij RVO.nl moesten zijn dan wel bij de provincie. Deze vraag is alleen gesteld aan de aanvragers en adviseurs die daadwerkelijk contact hebben gehad met RVO.nl (dus 22 aanvragers respectievelijk 11 adviseurs). Uit onderstaande figuur blijkt dat het niet voor iedereen 'in het veld' duidelijk was hoe de taakverdeling tussen RVO.nl en de provincies er wat dit aangaat uitzag.

Figuur 4.11 Mate van duidelijkheid rolverdeling RVO.nl-provincies bij JoLa-regeling

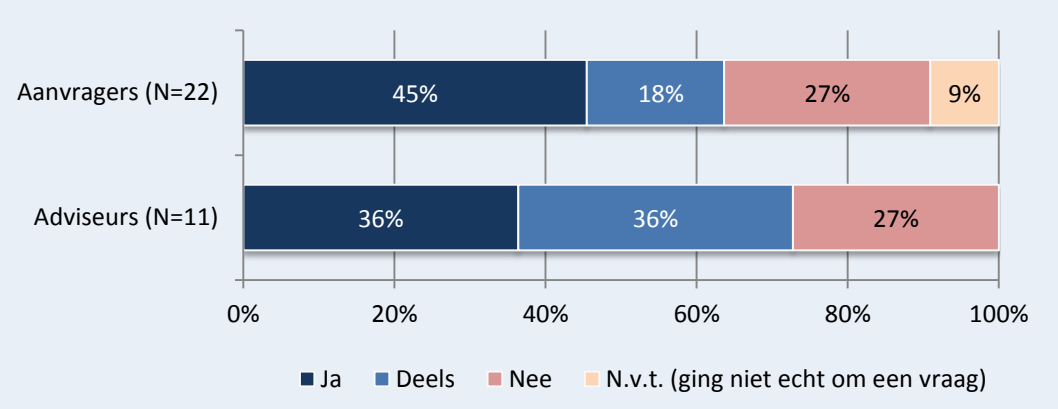
Een vijftal aanvragers en drie adviseurs hebben ook daadwerkelijk knelpunten ervaren door deze onduidelijkheid. Deze respondenten noemden twee samenhangende knelpunten, namelijk dat ze hierdoor 'van het kastje naar de muur werden gestuurd' en dat het onnodig tijd kostte omdat ze contact opnamen met de 'verkeerde' organisatie, iets wat niet bevorderlijk was voor de voorbereiding van de aanvraag.

Contact met RVO.nl

Aan de respondenten die zich rondom het aanvragen van de JoLa-subsidie tot RVO.nl hebben gewend, hebben we gevraagd in hoeverre RVO.nl hun vraag of ***vragen*** kon

beantwoorden. Volgens bijna de helft van de aanvragers was dit het geval. Een vergelijkbaar aandeel gaf echter aan dat RVO.nl de vragen deels of in het geheel niet kon beantwoorden. Voor de adviseurs lag deze verhouding op een derde versus twee derde (zie figuur 4.12).

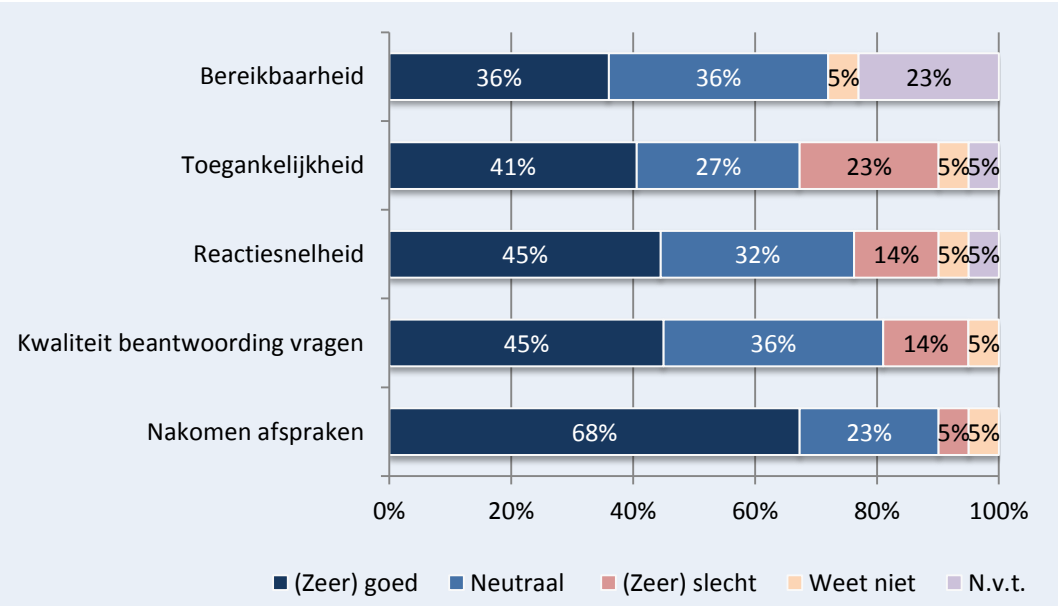
Figuur 4.12 Mate waarin RVO.nl vragen rondom eerste openstelling kon beantwoorden

Circa de helft van de respondenten (50% van de aanvragers en 45% van de adviseurs), die contact opnamen met RVO.nl voor het stellen van vragen, werd door RVO.nl doorverwezen naar 'hun' provincie. Slechts één doorverwezen aanvrager en twee adviseurs kregen daar vervolgens een afdoende antwoord op hun vraag of vragen.

We hebben een aantal ***aspecten*** van de ***dienstverlening*** voorgelegd aan de aanvragers die recentelijk contact met RVO.nl hebben gehad rondom de eerste openstelling van de JoLa-regeling. In figuur 4.13 is weergegeven hoe de respondenten deze aspecten beoordelen.

Figuur 4.13 Beoordeling dienstverlening RVO.nl rondom JoLa-regeling, door aanvragers (N=22)

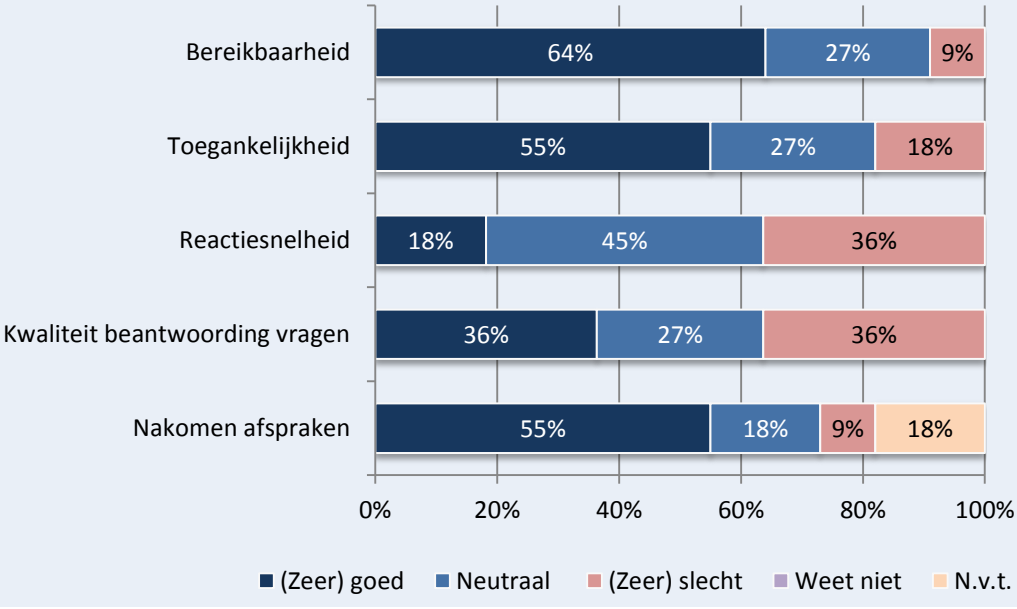

Uit de bovenstaande figuur blijkt dat aanvragers over het algemeen redelijk positief oordelen over de verschillende aspecten van de dienstverlening vanuit RVO.nl. Vooral het nakomen van afspraken werd positief beoordeeld. De toegankelijkheid van RVO.nl –

een luisterend oor hebben en geen drempels opwerpen – scoort wat minder dan de andere aspecten. Bijna een kwart van de aanvragers was hierover niet te spreken.

De (11) adviseurs die rondom de recente openstelling contact hebben gehad met RVO.nl, zijn over het algemeen ook redelijk tevreden over de dienstverlening vanuit RVO.nl. De adviseurs waren positiever dan de aanvragers over de bereikbaarheid en de toegankelijkheid van RVO.nl. Wel waren enkele adviseurs minder te spreken over de reactiesnelheid en de kwaliteit van de beantwoording van vragen vanuit RVO.nl (zie figuur 4.14).

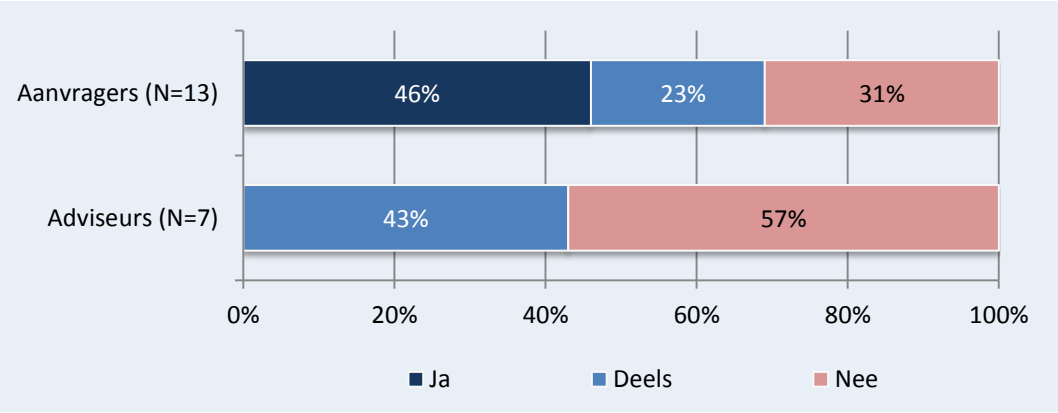
Figuur 4.14 Beoordeling dienstverlening RVO.nl, door adviseurs (N=11)

Contact met provincies

Van de 62 geraadpleegde aanvragers bleken er 13 respondenten rondom de eerste openstelling van de JoLa-regeling contact te hebben gehad met de provincie. In verreweg de meeste gevallen zijn ze via RVO.nl doorverwezen naar de provincie. Voor de adviseurs geldt dat 7 van de 12 (ook) contact hebben gehad met één of meerdere provincies. Aan deze respondenten hebben we de vraag voorgelegd in hoeverre de provincie(s) in staat was (of waren) om hun vragen over de JoLa-regeling te beantwoorden. Uit figuur 4.15 blijkt dat ruim vier op de tien aanvragers via de provincie antwoorden op hun vragen kregen. Als ‘spiegel’ geldt dit dus door de resterende zes op de tien jonge boeren niet of slechts deels. Geen enkele adviseur zag zijn of haar vragen volledig beantwoord door de provincie of provincies waarmee zij in contact zijn geweest rondom de recente openstelling.

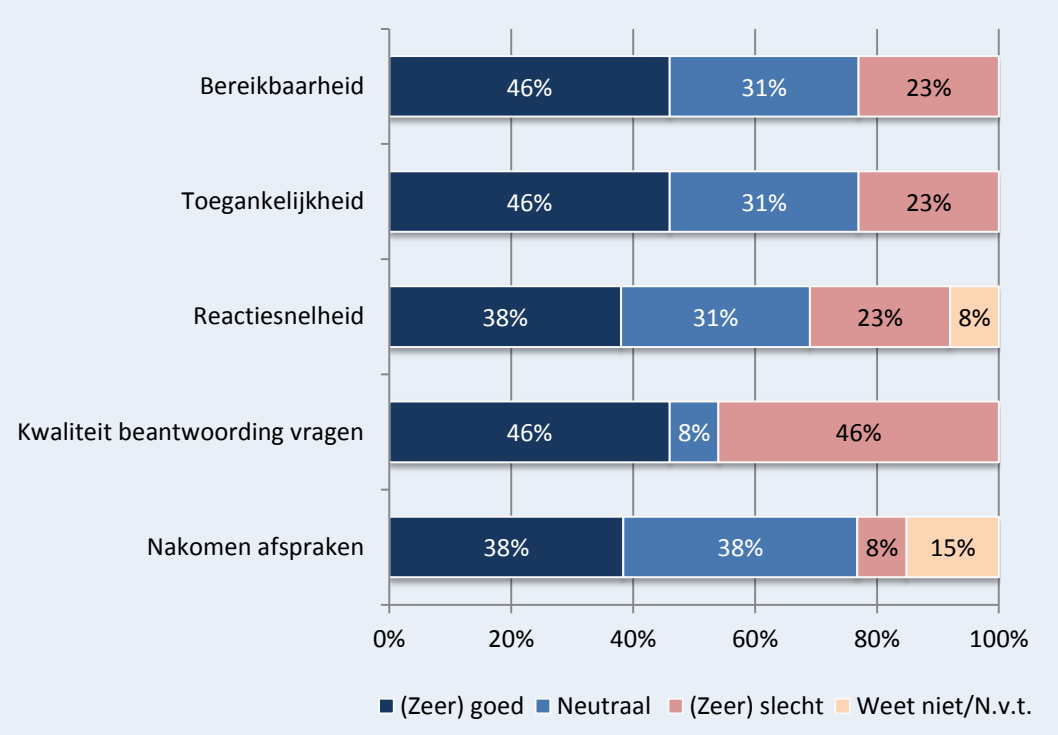
Figuur 4.15 Mate waarin provincie vragen over JoLa-regeling kon beantwoorden

Van de respondenten die contact hebben gehad met de provincie, bleken vijf aanvragers en vier adviseurs voor de beantwoording van hun vragen door de provincie(s) doorverwezen te zijn naar RVO.nl.

Op een vergelijkbare wijze als hiervoor bij RVO.nl hebben we ook de dienstverlening vanuit de provincies laten beoordelen door de (13) aanvragers die in het kader van de eerste openstelling van de JoLa-regeling met hen contact hebben gehad. In figuur 4.16 staan de uitkomsten weergegeven.

Figuur 4.16 Beoordeling dienstverlening provincie(s) rondom de JoLa-regeling, door aanvragers (N=13)

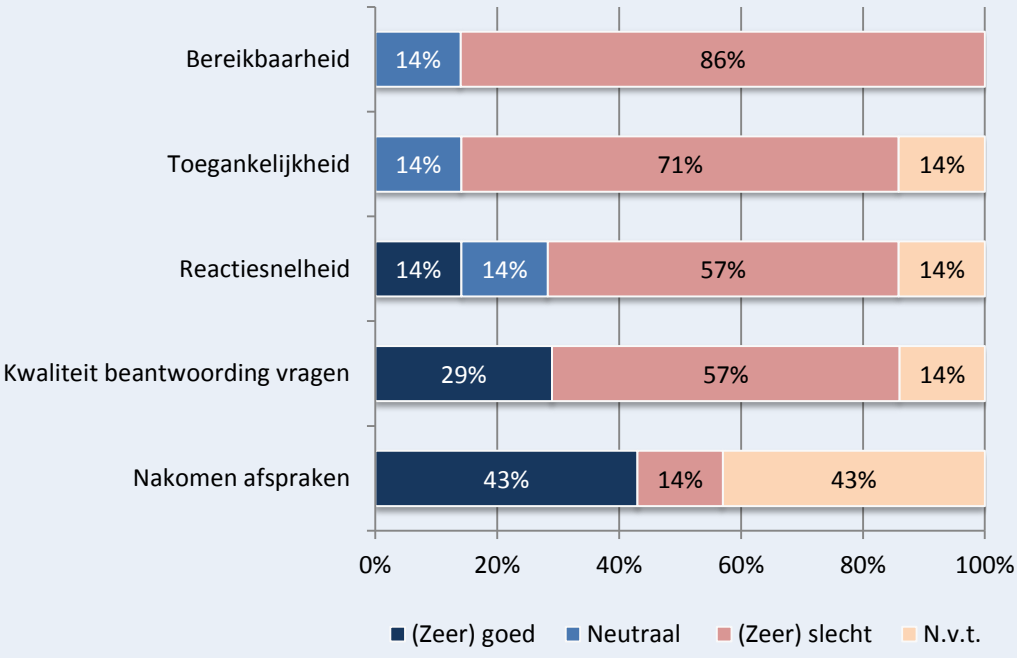

We zien dat ongeveer 40% tot 50% van de betreffende aanvragers positief is over de verschillende aspecten van de dienstverlening door de provincies. Ongeveer een kwart van deze aanvragers is daarentegen ontevreden over de bereikbaarheid, toegankelijkheid en reactiesnelheid van de provincies. Relatief gezien zijn deze aanvragers het minst tevreden over de kwaliteit van de beantwoording van de vragen

vanuit de provincies. Bijna de helft van de betreffende aanvragers heeft dit namelijk als (zeer) slecht gekwalificeerd.

Zeven adviseurs hadden rondom de eerste openstelling contact gehad met de provincie. Met uitzondering van het nakomen van de afspraken waren deze adviseurs veelal niet tevreden over de dienstverlening vanuit de provincies (zie figuur 4.17).

Figuur 4.17 Beoordeling dienstverlening provincie(s), door adviseurs (N=7)

4.5 Wensen voor de toekomst

In de evaluatie hebben we zowel aanvragers als adviseurs in de gelegenheid gesteld om hun wensen voor de toekomst kenbaar te maken. In tabel 4.2 is weergegeven in hoeverre de respondenten ***veranderingen*** in de ***voorlichting en communicatie*** over de JoLa-regeling wenselijk vinden. Een derde van de aanvragers en tien van de twaalf adviseurs hebben op dit punt één of meerdere wensen naar voren gebracht.

Tabel 4.2 Wenselijkheid veranderingen in voorlichting en communicatie over de regeling

Antwoordcategorie	Aanvragers (N=62)	Adviseurs (N=12)
Wel verandering wenselijk, namelijk:	**34%**	**83%**
▪ Duidelijkheid over beslissingstermijn	38%	-
▪ Meer duidelijkheid over voorwaarden	29%	50%
▪ Communicatie vanuit één partij	24%	40%
▪ Eerder communiceren over de openstelling	10%	20%
▪ Directer contact	10%	-
▪ Voorlichtingsavonden organiseren	5%	10%
▪ Betere vindbaarheid regeling op website	5%	-
▪ Communicatie direct naar de adviseur	-	10%
▪ Notificaties bij statuswijziging	-	10%
▪ Zorgen dat medewerkers op de hoogte zijn	-	10%
Geen veranderingen	**63%**	**17%**
Weet niet	**3%**	**0%**

Een 'rode draad', die uit bovenstaande verbeterpunten te destilleren valt, is dat er met name behoefte bestaat om in toekomstige openstellingen meer duidelijkheid te creëren over de termijn waarbinnen de besluitvorming over de JoLa-aanvraag verwacht kan worden. Daarnaast is vanuit de aanvragers en adviseurs nog naar voren gebracht dat beter (lees: eerder) de voorwaarden van de JoLa-regeling gecommuniceerd dienen te worden en dat er meer duidelijkheid gegeven dient te worden over waar aanvragers en adviseurs terecht kunnen voor (bepaalde) typen vragen over de regeling. Communicatie vanuit één partij is vanuit deze respondenten dan ook dikwijls als verbeterpunt aangedragen.

Naast verbeterpunten over de informatievoorziening is ook de algemene vraag gesteld of respondenten suggesties voor ***verbetering*** in de ***uitvoering*** van de regeling hadden. Bijna een vijfde van de aanvragers (18%) en drie kwart van de adviseurs hebben deze vraag bevestigend beantwoord. Eén wens bleek daarbij de boventoon te voeren, namelijk meer snelheid in de beoordeling van de aanvragen. Dit werd door 60% van de aanvragers en 56% van de adviseurs, die veranderingen in de uitvoering wenselijk achtten, genoemd.

5. Conclusies en aanbevelingen

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk presenteren we in paragraaf 5.2 in samenvattende zin de belangrijkste conclusies die uit de resultaten van de voorgaande hoofdstukken te destilleren zijn. Op basis daarvan trekken we vervolgens in paragraaf 5.3 een aantal belangrijke lessen voor toekomstige openstellingen van de JoLa-regeling. Daartoe formuleren we dan een aantal aanbevelingen.

5.2 Samenvattende conclusies

Bereik

De resultaten van de evaluatie duiden er op dat de eerste openstelling van de JoLa-regeling goed bekend was onder de doelgroep van jonge landbouwers. Vooral agrarische bladen en tijdschriften alsmede financiële adviseurs hebben een belangrijke rol gespeeld bij het 'uitdragen' van deze regeling. Een (ruime) meerderheid van zowel de jonge landbouwers als hun adviseurs bleek dan ook tevreden te zijn met de wijze waarop er bekendheid is gegeven aan deze openstelling van de JoLa-regeling. Voor zover er wat dit aangaat kritiek is geuit, had dit met name betrekking op het gegeven dat de informatie-voorziening laat op gang is gekomen. Dit gold dan met name ook voor de typen investeringen die subsidiabel waren. Hierdoor hebben jonge landbouwers met hun investeringsplannen ook beperkt(er) kunnen anticiperen op de JoLa-regeling.

Dat de eerste openstelling van de JoLa-regeling goed 'geland' is bij de doelgroep komt ook naar voren uit het feit dat er meer dan 500 aanvragen ingediend zijn. Het aantal aanvragen varieert aanzienlijk per provincie. Hierop was echter bij voorbaat al geanticipeerd in die zin dat ook de provinciale budgetten voor de JoLa-regeling verschillen.

Naar investeringscategorieën valt te voorzien dat het leeuwendeel van de middelen van de JoLa-regeling aangewend gaat worden voor zonnepanelen. Nagenoeg de helft van de aanvragen heeft betrekking op investeringen in zonnepalen. Op afstand – met een aandeel van 16% van de aanvragen – volgen investeringen in systemen voor precisiebemesting en/of gewasbescherming. Aan de andere kant van het spectrum zien we dat jonge landbouwers maar in (zeer) beperkte mate investeringsprojecten ingediend hebben voor open watervoorzieningen voor pluimvee, windmolens, mestvergisters en warmtekrachtinstallaties.

Inhoud

De informatievoorziening vanuit de provincies en RVO.nl rondom de eerste openstelling van de JoLa-regeling wordt door direct betrokken – jonge landbouwers en hun adviseurs – met een krappe voldoende beoordeeld. Belangrijke 'pijnpunten' hierin waren het (late) tijdstip waarop duidelijkheid werd gecreëerd over de subsidiabele investerings-categorieën en bijbehorende voorwaarden alsmede onduidelijkheid over waar men voor bepaalde typen vragen terecht moest. Dit laatste had er mee te maken dat zowel de provincies als RVO.nl een rol hadden bij het beantwoorden van vragen. Bij de provincies lag de focus op het beantwoorden van inhoudelijke vragen en bij RVO.nl op vragen die te maken hadden met het feitelijk indienen van de aanvraag. In de praktijk was het voor betrokkenen echter niet altijd duidelijk waar de 'scheidslijn' precies lag (zie ook hierna).

Van de geraadpleegde jonge landbouwers bleek 40% het agrarisch bedrijf overgenomen te hebben. De overige jonge landbouwers (60%) participeerden (dus) in een samenwerkingsverband (maatschap). Uit de evaluatie is gebleken dat maar een (zeer) beperkt deel van de aanvragers er voor gekozen heeft om de subsidie te (laten) berekenen op basis van het aandeel van het eigen vermogen van het agrarisch bedrijf dat in bezit is van jonge landbouwers. Een belangrijke reden daarvoor is dat deze optie als te ingewikkeld en te duur – ook vanwege de daarvoor benodigde accountantscontrole – wordt gezien. Het overgrote deel van de aanvragers heeft dus voor de 'staffelvariant' gekozen. Bij deze variant wordt er een korting op de subsidiabele kosten doorgevoerd – tot maximaal 80% – indien er één of meer 'oudere' maten in het samenwerkingsverband participeren.

Samenhangend met het voorgaande bestaat er bij zowel jonge landbouwers als hun adviseurs meer draagvlak voor de staffelvariant dan voor de variant waarbij de subsidie berekend wordt op basis van het eigen vermogen van jonge landbouwers. Dit neemt niet weg dat diverse aanvragers en adviseurs wel moeite hebben met de kortingen die bij de staffelvariant doorgevoerd kunnen worden indien oudere maten participeren. Het gevolg hiervan is namelijk dat dergelijke aanvragers dan wel heel veel moeten investeren om subsidie vanuit de JoLa-regeling te verwerven waardoor ook het effectieve ondersteuningspercentage feitelijk 'verdampt'.

Een meerderheid van de aanvragers vond de voorwaarden van de eerste openstelling van de JoLa-regeling over het algemeen duidelijk. Als spiegelbeeld daarvan heeft maar een zeer beperkt deel van de aanvragers de duidelijkheid van deze voorwaarden als (zeer) slecht gekwalificeerd. Adviseurs zijn hier wel wat kritischer over maar niet zodanig dat zij over het algemeen negatief zijn.

De resultaten van de evaluatie wijzen uit dat de meeste voorwaarden van de JoLa-regeling door een (ruime) meerderheid van zowel de aanvragers als hun adviseurs (vrij) positief beoordeeld worden. De belangrijkste uitzondering hierop betreft de typen investeringen die voor subsidie in aanmerking kwamen. Slechts (ongeveer) een kwart van de aanvragers en de adviseurs was hier namelijk positief over. Belangrijke 'rode draden' in de kritiekpunten op de gehanteerde investeringslijst zijn dat het aantal categorieën te beperkt is, dat het deels om 'luxe' investeringen gaat die minder relevant zijn voor een jonge landbouwer die een bedrijf overneemt en dat voor bepaalde investeringen de kosten te hoog zijn in relatie tot de subsidie. Wel bestaat er over het algemeen draagvlak voor het gegeven dat de provincies in willen zetten op het ondersteunen van duurzame investeringen.

Verder scoort ook de voorwaarde van het vereiste minimale subsidiebedrag van 10.000 euro relatief gezien wat minder goed. De reden daarvoor is dat een deel van de aanvragers en de adviseurs signaleert dat jonge boeren soms wel heel veel moeten investeren om deze 'kritische drempelwaarde' te halen. Dit geldt met name ook – of des te sterker – bij aanvragers die participeren in een samenwerkingsverband met oudere maten waarbij de staffelkorting van toepassing is. Daarnaast speelt hierbij ook mee dat weliswaar meerdere subsidiabele investeringen bij elkaar opgeteld mochten worden maar alleen indien de individuele investeringen minstens 20.000 euro bedroegen.

Ten slotte scoren ook het gehanteerde subsidiepercentage (30%) en de maximale subsidie (20.000 euro) relatief wat minder (met name bij de adviseurs). Deze modaliteiten

worden door een deel van de betrokkenen als ‘karig’ ervaren, met name in situaties waarbij er veel geïnvesteerd moet worden om voor subsidie in aanmerking te komen en het feitelijke ondersteuningspercentage dus veel lager uitvalt dan 30%.

Voor ongeveer twee derde deel van de aanvragers zijn de investeringsprojecten, die zij voorgedragen hebben voor ondersteuning vanuit de JoLa-regeling, (zeer) belangrijk voor hun bedrijf. Zo verwachten deze aanvragers daarmee imagowinst te boeken, de efficiency te verbeteren en hun concurrentiepositie te versterken. Qua duurzaamheid verwachten aanvragers met hun investeringsprojecten vooral milieueffecten en effecten op het gebied van klimaatbestendigheid te realiseren.

Een andere belangrijke conclusie die uit de evaluatie af te leiden valt is dat de ondersteuning vanuit de JoLa-regeling een meerwaarde heeft voor het leeuwendeel van de aanvragers. Zo heeft ongeveer de helft van de aanvragers aangegeven dat zij (onderdelen van) hun investeringsproject niet door zouden zetten zonder de subsidie. Daarnaast resulteert de JoLa-subsidie bij ruim een derde deel van de aanvragers in een versnelling van hun investeringsprojecten. Aanvullend geeft ongeveer een kwart van de aanvragers aan dat zij zonder de subsidie concessies moeten doen aan de kwaliteit van hun investeringsproject(en), dat zij deze projecten dan kleinschaliger aan moeten pakken en/of meer over de tijd uit moeten spreiden. Per saldo blijkt het ‘free riders’ aspect van de JoLa regeling dan ook vrij beperkt te zijn. Slechts 13% van de aanvragers heeft namelijk gemeld dat hij of zij hun investeringsproject(en) zonder de JoLa-subsidie op dezelfde wijze uit zou voeren.

Een overgrote meerderheid van zowel de aanvragers als de adviseurs is (grote) voorstander van continuering van de JoLa-regeling. De belangrijkste reden die daarvoor naar voren is gebracht, is dat het financieel gezien een kostbare aangelegenheid is om in de agrarische sector een bedrijf over te nemen. Hoewel het om een vrij bescheiden bedrag gaat kan de JoLa-regeling op dat moment wel een ‘zetje in de rug’ geven en bijdragen aan het ‘verzachten’ van de investeringsdip die rondom de bedrijfsovername kan ontstaan.

Uitvoering

Uit de evaluatie komt naar voren dat het indienen van de JoLa-aanvraag over het algemeen goed te doen was voor de jonge landbouwers. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat ongeveer de helft van de aanvragers de aanvraag (vrijwel) helemaal zelf heeft gedaan, terwijl één op de zes dit deels zelf heeft gedaan. Met het opstellen van de aanvraag en de hoeveelheid gegevens die aangereikt moesten worden, had een ruime meerderheid van de aanvragers dan ook geen moeite. Bovendien beoordeelde maar een vrij beperkt deel van deze aanvragers de administratieve lasten van het doen van een aanvraag als zwaar.

Bijna de helft van de aanvragers heeft bij het opstellen van de aanvraag (deels) externe adviseurs ingeschakeld. Belangrijke redenen hiervoor zijn gelegen in de expertise van deze externen, waardoor in de optiek van deze aanvragers betere aanvragen ingediend konden worden die een grotere kans op honorering maakten.

De ervaringen met het digitaal indienen van de aanvraag bij RVO.nl zijn over het algemeen positief. Bij een ruime meerderheid van de aanvragers en adviseurs verliep dit naar wens. Daar waar wel knelpunten met het digitaal indienen zijn ervaren, had dit

betrekking op het vastlopen van de applicatie en het niet kunnen uploaden van bestanden. Dergelijke knelpunten zijn vanuit zowel jonge landbouwers als adviseurs naar voren gebracht.

De openstellingsperiode, die liep van 1 maart tot 15 april 2016, werd door het overgrote deel van de jonge landbouwers en adviseurs positief gewaardeerd. Veel minder waardering bestaat er voor de beoordelingstermijn. Vanuit een deel van de aanvragers is aangegeven dat voor hen onduidelijk is hoe lang de beoordeling duurt (dit ook omdat zij op het moment van de evaluatie nog geen uitsluitsel over hun aanvraag hadden gekregen). Adviseurs zijn ronduit kritisch over de beoordelingstermijn. Gevraagd naar mogelijke verbeteringen in de uitvoering van de regeling, blijkt versnelling van de beoordeling dan ook verreweg het vaakst genoemd te zijn door beide respondent-groepen.

Zoals gezegd, waren bij de uitvoering van de eerste openstelling van de JoLa-regeling zowel RVO.nl als provincies betrokken. De evaluatie wijst uit dat het voor een deel van de aanvragers en adviseurs niet duidelijk was voor welke informatie men bij RVO.nl moest zijn en voor welke vragen men zich tot de provincies diende te wenden. Dit maakte dat beide organisaties met enige regelmaat vragenstellers naar elkaar doorverwezen.

De aanvragers en adviseurs bleken over het algemeen (redelijk) tevreden te zijn over de verschillende aspecten van dienstverlening vanuit RVO.nl rondom de eerste openstelling van de JoLa-regeling. Aanvragers waren wel wat minder te spreken over de toegankelijkheid van deze organisatie. Adviseurs daarentegen waren het meest kritisch over de reactiesnelheid en de kwaliteit van de beantwoording van vragen vanuit RVO.nl.

Aanvragers die contact hebben gehad met hun provincie beoordeelden dit eveneens als (redelijk) positief. Nagenoeg alle aspecten van de dienstverlening werd door driekwart van de aanvragers als positief of neutraal beoordeeld. Relatief gezien waren deze aanvragers het minst tevreden over de kwaliteit van de beantwoording van de vragen vanuit de provincies. Bijna de helft van de betreffende aanvragers heeft dit namelijk als (zeer) slecht gekwalificeerd. De adviseurs, die zich tot de provincies hebben gewend met vragen, waren duidelijk negatiever in hun beoordeling over verschillende aspecten van de dienstverlening vanuit de provincies.

5.3 Aanbevelingen

In deze afsluitende paragraaf formuleren we een aantal aanbevelingen voor toekomstige openstellingen van de JoLa-regeling. De aanpak is daarbij dat we telkens eerst de aanbeveling formuleren en dan een toelichting daarop geven.

1. Houd de basis of kern van de investeringslijst zoveel mogelijk constant maar voeg een aantal investeringscategorieën toe en tracht daarbij (meer) aansluiting te realiseren bij de behoeften van jonge landbouwers.

Toelichting

Uit de evaluatie blijkt dat de investeringslijst, zoals die voor de eerste openstelling van de JoLa-regeling is gehanteerd, als (te) beperkt wordt ervaren door (belangenbehartigers van) jonge boeren en hun adviseurs. Vanuit ‘het veld’ is er dan ook een duidelijke roep om uitbreiding of zelfs het geheel achterwege laten van deze investeringslijst. Dit laatste

is echter geen reële optie gezien het feit dat er, vanwege het beheersbaar houden van de uitvoeringskosten, bewust voor gekozen is om in de JoLa-regeling met een investeringslijst te werken. Daarom ligt het toevoegen van nieuwe duurzame investeringscategorieën het meest voor de hand. Daarbij is het dan wel wenselijk om (meer) aansluiting te realiseren bij typen investeringen die direct bij kunnen dragen aan het versterken van de levensvatbaarheid van agrarische bedrijven die overgenomen zijn door jonge landbouwers.

Bovendien verdient het aanbeveling om investeringscategorieën die eenmaal op de lijst zijn gekomen zoveel mogelijk in stand te houden (tenzij dit door regelgeving niet langer mogelijk is). Het voordeel hiervan is namelijk dat jonge landbouwers daarmee beter op de regeling kunnen anticiperen (omdat de basis van de investeringslijst over de jaren heen constant blijft). Daarmee kan meer 'sturing' worden gegeven aan de typen investeringen zoals die door jonge landbouwers worden gepleegd waarmee ook de effectiviteit van de JoLa-regeling gediend is.

2. Geef eerder – dus ruim voor de openstellingen – meer duidelijkheid over de inhoud en momenten van opstellingen.

Toelichting

Bij de eerste openstelling werd vlak voor de feitelijke openstelling duidelijkheid geschapen over de typen subsidiabele investeringen en de subsidievoorwaarden die gehanteerd zouden worden. Bovendien was pas laat bekend wanneer de JoLa-regeling voor het eerst open zou gaan. Hierdoor konden aanvragers en hun adviseurs niet altijd goed anticiperen op de regeling en bleef het lang onduidelijk welke typen investeringen – en onder welke voorwaarden – gesubsidieerd konden worden. Vanuit het oogpunt van effectiviteit en klantvriendelijkheid van de JoLa-regeling verdient het aanbeveling om in toekomstige openstellingen (veel) eerder deze duidelijkheid te creëren. Het hanteren van een 'vaste kern' op de investeringslijst (zie hierboven) en min of meer constante voorwaarden kunnen hier overigens ook aan bijdragen.

3. Overweeg de minimale grens van 20.000 euro per investering af te schaffen.

Toelichting

Vanuit het oogpunt van efficiency wordt er in de eerste openstelling van de JoLa-regeling geen subsidie toegekend indien de subsidie minder dan 10.000 euro bedraagt. Met een subsidiepercentage van 30% impliceert dit dat de minstens 33.333 euro aan subsidiabele kosten moet worden gemaakt om voor subsidiëring in aanmerking te komen. In aanvulling op deze voorwaarde wordt echter ook nog een andere voorwaarde aan de minimale omvang van de investeringen gesteld, namelijk dat er sprake moet zijn van 20.000 euro subsidiabele kosten per fysieke investering. De consequentie hiervan is dat jonge landbouwers die met een combinatie van twee kleinere investeringen – bijvoorbeeld 22.000 euro en 18.000 euro – wel ruimschoots aan bovengenoemd minimum-investeringsbedrag komen alsnog uitgesloten worden (omdat de tweede investering minder is dan 20.000 euro). Dit terwijl in een situatie van twee investeringen van elk 20.000 euro (dus eveneens een investeringsbedrag van 40.000 euro) wel JoLa-subsidie verkregen kan worden. Dit roept de vraag op of dergelijke effecten wel bedoeld zijn.

4. Overweeg de staffelkorting voor oudere maten af te schaffen.

Toelichting

De JoLa-regeling staat ook open voor jonge landbouwers in een samenwerkingsverband. In tegenstelling tot jonge landbouwers die het bedrijf volledig overgenomen hebben, geldt voor de jonge landbouwers in een samenwerkingsverband een staffelkorting indien ook oudere maten participeren. Het gevolg hiervan kan zijn dat heel veel investeringen nodig zijn om nog in aanmerking te komen voor de JoLa-subsidie en dat het subsidiepercentage effectief fors lager ligt dan 30%[8]. Daarom kan overwogen worden om de staffelkorting los te laten en bij een samenwerkingsverband vooral te toetsen of jonge landbouwers in voldoende mate zeggenschap hebben c.q. of er sprake is van een duidelijk bedrijfsovernameproces.

Mocht tot afschaffing van de staffelkorting overgegaan worden dan roept dit tegelijkertijd wel de vraag op of vaststelling van de subsidie op basis van het aandeel in het eigen vermogen nog wel in stand moet blijven. Dit ook gezien het feitelijk beperkte gebruik van deze optie in de eerste openstelling van de regeling.

5. Overweeg een ‘top-up’ in te stellen voor jonge landbouwers die het bedrijf volledig overgenomen hebben.

Toelichting

Voor subsidie vanuit de JoLa-regeling komen zowel zelfstandige jonge landbouwers als jonge landbouwers in een maatschap in aanmerking. Deze laatste categorie aanvragers kan dan wel te maken krijgen met een korting op de subsidie indien oudere maten participeren in de maatschap. Overwogen kan worden om – naast of in plaats van het ‘korten’ van maatschappen (zie aanbeveling 4) – bedrijfsovernames door jonge landbouwers extra te waarderen door een ‘top-up’ op de subsidie beschikbaar te stellen. Een belangrijk argument hiervoor is dat juist bij een bedrijfsovername sprake is van een grote liquiditeitsbehoefte en – in het verlengde hiervan – een dreigende investeringsdip. De top-up kan bijvoorbeeld in de vorm van een hoger subsidiepercentage en/of een hoger maximum subsidiebedrag verstrekt worden.

6. Zorg voor verbeteringen bij het digitaal indienen van aanvragen.

Toelichting

In verreweg de meeste gevallen is in de eerste openstelling van de JoLa-regeling gebruik gemaakt van de mogelijkheid om de aanvraag digitaal in te dienen bij RVO.nl. Hoewel dit bij een ruime meerderheid van zowel de aanvragers als de adviseurs goed verlopen is, heeft een deel van hen toch te maken gehad met knelpunten. Per saldo was dan ook ongeveer een vijfde deel van de aanvragers en een kwart van de adviseurs negatief over het digitaal indienen van de aanvraag. Zij bleken met twee knelpunten te maken te hebben gehad, namelijk dat de digitale applicatie vastliep en dat het uploaden van documenten niet lukte. Het verdient dan ook aanbeveling om in toekomstige openstellingen juist op deze punten verbeteringen door te voeren in het digitaal indienen van aanvragen bij RVO.nl.

[8] Zie het rekenvoorbeeld in voetnoot 5.

7. Tracht versnelling aan te brengen in de besluitvorming over de aanvragen.

Toelichting

De aanvragen voor de eerste openstelling moesten voor 15 april worden ingediend. Binnen 22 weken na ontvangst van de aanvraag moet de beschikking met de uitkomst van de besluitvorming door RVO.nl verzonden zijn. Daarbij wordt de tijd waarin aanvragers eventuele aanvullende vragen dienen te beantwoorden niet meegerekend. Uit de evaluatie komt naar voren dat deze beoordelingstermijn als (te) lang wordt ervaren. Bovendien was voor een deel van de aanvragers ook onduidelijk wanneer zij uitsluitsel over hun aanvraag zouden krijgen. Het meest genoemde verbeterpunt voor de uitvoering van de JoLa-regeling dat vanuit aanvragers en adviseurs naar voren is gebracht, heeft dan ook betrekking op versnelling van de beoordelingsprocedure.

8. Leg bij volgende openstellingen de vraagbaakfunctie uitsluitend bij RVO.nl neer.

Toelichting

De taakverdeling tussen RVO.nl en de provincies rondom de beantwoording van vragen, zoals die in de eerste openstelling van de JoLa-regeling is gehanteerd, is in de praktijk lang niet altijd duidelijk gebleken. De consequentie hiervan was dat vragenstellers die zich tot RVO.nl wendden regelmatig doorverwezen werden naar de provincie of vice versa. Het is dan ook wenselijk om hier in komende openstellingen veranderingen in door te voeren. Daarbij ligt het voor de hand om het beantwoorden van vragen integraal neer te leggen bij RVO.nl, waarbij RVO.nl waar nodig dan ruggenspraak met de provincies kan houden. Zo ontstaat er voor de ‘klant’ ook één logisch loket. Voor veel andere subsidieregelingen vervult RVO.nl namelijk de rol van ’spin in het web’, iets waar (jonge) landbouwers en hun adviseurs ook goed bekend mee zijn.

Bijlage I Geraadpleegde sleutelpersonen

Naam	Organisatie
Mevrouw I. Bisschops	Provincie Limburg
De heer K. Captein	HAJK
Mevrouw P. Chin-Fo-Sieeuw	RVO.nl
De heer M. van Cruchten	LAJK
Mevrouw A. van Deursen	RVO.nl
De heer H. Egberts	Provincie Overijssel
De heer A. IJlst	Regiebureau POP
De heer S. Melis	Provincie Noord-Holland
De heer A. van Melle	RVO.nl
De heer A. Moning	Provincie Overijssel
Mevrouw S. Ruesink	GAJK
De heer A. Steenstra	Provincie Fryslân
De heer S. Thus	NAJK
Mevrouw I. Verhoijsen	LAJK
Mevrouw G. Warringa-Van Es	DAJK